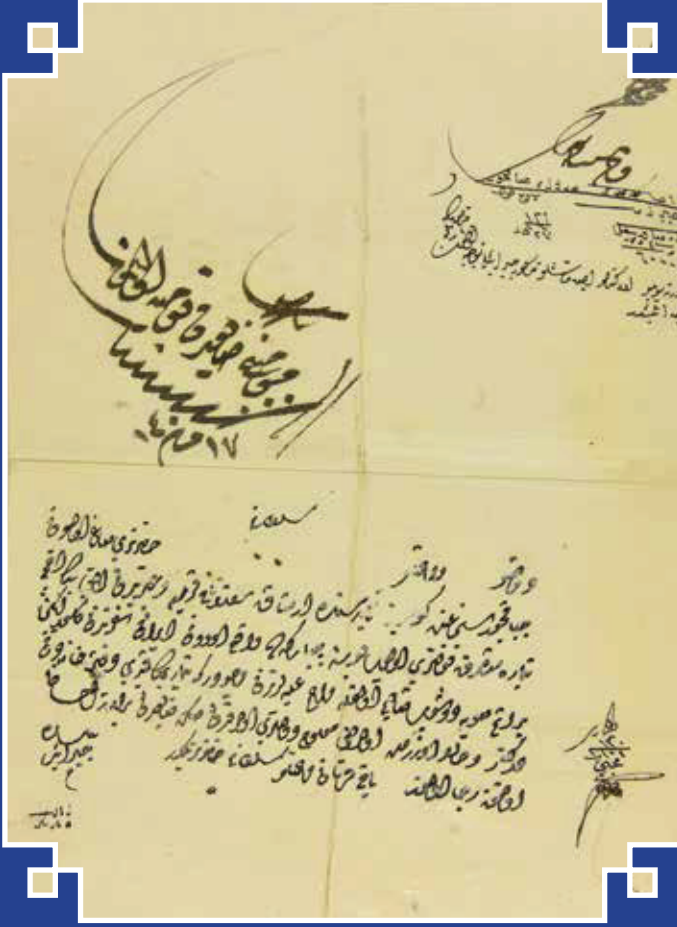

BİNGÖL ARAŞTIRMALARI DERGİSİ THE JOURNAL OF BINGOL STUDIES

BİNGÖL ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
THE JOURNAL OF BINGOL STUDIES

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Yıl / Year: 3 Cilt / Volume: 3 Sayı / Issue: 1
Temmuz / July 2016

BİNGÖL ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
THE JOURNAL OF BINGOL STUDIES

Yıl / Year: 3 Cilt / Volume: 3 Sayı / Issue: 1
Temmuz / July 2016

Onursal Editör / Honorary Editor
Prof.Dr. İbrahim ÇAPAK

Editör / Editor
Prof.Dr. Orhan BAŞARAN

Editör Yrd. / Co-Editor
Prof.Dr. Abdulkaki ÇETİN – Yrd.Doç.Dr. Ömer TOKUŞ – Yrd.Doç.Dr. İsmail NARİN

Sayı Editörü / Editor of Issue
Yrd.Doç.Dr. Nevzat KELEŞ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Responsible Editor
Müslim AYYILDIZ

Tanıtım ve Halkla İlişkiler Müdürü / Advertising and Public Relations Manager
M. Emin YETİŞİR

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof.Dr. Abdullah BAYRAM (Nişantaşı Ünv.),
Prof.Dr. Hüseyin Hüsnü GÜNDÜZ (İstanbul Yeni Yüzyıl Ünv.),
Prof.Dr. İbrahim ÇAPAK (İstanbul Ünv./ Bingöl Ünv.),
Prof.Dr. Mehmet BARCA (Ankara Sosyal Bilimler Ünv.),
Prof.Dr. Mehmet Mahfuz SÖYLEMEZ (İstanbul Ünv.),
Doç.Dr. Abdullmuttalip ARPA (İstanbul Sabahattin Zaim Ünv.),
Yrd.Doç.Dr. Abdulkhakim BEKİ (İstanbul Ünv.), Yrd.Doç.Dr. Bilal BAĞIŞ (Bingöl Ünv.),
Yrd.Doç.Dr. İsmail NARİN (Bingöl Ünv.), Dr. Adil BOR (DİB Haseki Eğitim Merkezi)

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof.Dr. Abdulkaki ÇETİN (Bingöl Ünv.), Prof.Dr. Abdullah ÇELİK (Harran Ünv.),
Prof.Dr. Abdullah DİKEN (Konya Necmettin Erbakan Ünv.), Prof.Dr. Ahmet GÜRBÜZ (Bingöl Ünv.),
Prof.Dr. Cemalettin ERDEMCİ (Siirt Ünv.), Prof.Dr. Eşref TAŞ (TBMM),
Prof.Dr. Giyasettin ARSLAN (Fırat Ünv.), Prof.Dr. H. İbrahim BULUT (İstanbul Ünv.),
Prof.Dr. Hikmet TAN (Bingöl Ünv.), Prof.Dr. Hüseyin HANSU (İstanbul Ünv.),
Prof.Dr. İbrahim ÇAPAK (İstanbul Ünv./ Bingöl Ünv.),
Prof.Dr. Mehmet BARCA (Ankara Sosyal Bilimler Ünv.),
Prof.Dr. Mehmet Mahfuz SÖYLEMEZ (İstanbul Ünv.), Prof.Dr. Muhsin HALİS (Sakarya Ünv.),
Prof.Dr. Nazım HASIRCI (Dicle Ünv.), Prof.Dr. Orhan BAŞARAN (Bingöl Ünv.),
Prof.Dr. Ramazan SOLMAZ (Bingöl Ünv.), Prof.Dr. Sahip BEROJE (Van Yüzüncü Yıl Ünv.),
Prof.Dr. Yılmaz BİNGÖL (Yıldırım Beyazıt Ünv.),
Doç.Dr. Abdullah TAŞKESEN (Sakarya Ünv./ Bingöl Ünv.), Doç.Dr. Abdulkhakim KOÇIN (TBMM),
Doç.Dr. Enver ARPA (Ankara Sosyal Bilimler Ünv.), Doç.Dr. Metin YİĞİT (Dicle Ünv.),
Doç.Dr. Mustafa KIRKIZ (Bingöl Ünv.), Doç.Dr. Nusrettin BOLELLİ (Bingöl Ünv.),
Doç.Dr. Vehbi TÜREL (Bingöl Ünv.), Yrd.Doç.Dr. Abdulnasır SÜT (Bingöl Ünv.),
Yrd.Doç.Dr. Ahmet KAYINTU (Bingöl Ünv.), Yrd.Doç.Dr. Bilal BAĞIŞ (Bingöl Ünv.),
Yrd.Doç.Dr. İsmail NARİN (Bingöl Ünv.), Yrd.Doç.Dr. Muhiittin ÖZDEMİR (Bingöl Ünv.),
Yrd.Doç.Dr. Ömer TOKUŞ (Bingöl Ünv.), Yrd.Doç.Dr. Sezayi KÜÇÜK (Sakarya Ünv.),
Abdullah DEMİR (BOA)

Sayı Hakemleri / Referee Board of This Issue

Prof.Dr. Orhan BAŞARAN (Bingöl Ünv.), Doç.Dr. Seyit Battal UĞURLU (Van Yüzüncü Yıl Ünv.),
Yrd.Doç.Dr. Abdülaziz KARDAŞ (Van Yüzüncü Yıl Ünv.), Yrd.Doç.Dr. Erkan AVŞAR (Van Yüzüncü Yıl Ünv.),
Yrd.Doç.Dr. Metin EREN (Van Yüzüncü Yıl Ünv.), Yrd.Doç.Dr. Ercañ ÇALIŞ (Van Yüzüncü Yıl Ünv.),
Yrd.Doç.Dr. Ömer SARAÇ (Ondokuz Mayıs Ünv.), Yrd.Doç.Dr. Cafer ÖZDEMİR (Ondokuz Mayıs Ünv.),
Yrd.Doç.Dr. Yılmaz İrmak (Bingöl Ünv.), Yrd.Doç.Dr. Mehmet Özger (Bingöl Ünv.),
Yrd.Doç.Dr. Naim ÖNER (Bingöl Ünv.), Yrd.Doç.Dr. Ömer TOKUŞ (Bingöl Ünv.),
Yrd.Doç.Dr. Sırrı TİRYAKİ (Bingöl Ünv.)

Bingöl Araştırmaları Dergisi, yılda iki sayı olarak yayımlanan ulusal hakemli bir dergidir. Yazıların bilimsel ve hukukî sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayımlanan yazıların bütün yayın hakları yayıncı kuruluşa ait olup, izinsiz, kısmen veya tamamen basılamaz, çoğaltılamaz ve elektronik ortama aktarılamaz.

Bu dergi, Bingöl Üniversitesi Bingöl Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin ilmi katkısı ve Bingöl Belediye Başkanlığı'nın desteğiyle yayımlanmaktadır.

ISSN: 1309-369X

Dizgi ve İçdüzen: Ankara Dizgi Evi

Baskı: Ankamat Mat. San. Ltd. Şti.

Birinci Basım: Aralık 2017

Derginin Yönetim Yeri

İstiklal Mah. Mithat Paşa Cad. Ağaoglu Pasajı No:9 Kat 1/4 Ümraniye/İstanbul

e-posta: bingoldergisi@hotmail.com

İÇİNDEKİLER

TAKDİM /Yücel BARAKAZI	5
EDİTÖRDEN /Orhan BAŞARAN	7
SAYI EDİTÖRÜNDEN /Nevzat KELEŞ	9
Mehmet Şirin AYIŞ ŞEYH AHMED ÇAPAKÇURÎ VE MEKTUPLA İRŞAD ÖRNEĞİ	11
Ferhat APUHAN KIBRIS MESELESİ VE BİNGÖLLÜ KIBRIS GAZİLERİ'NİN NAZARIYLA 1974 KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI -I	35
Yılmaz IRMAK BİNGÖL GELENEKSEL ÇOCUK OYUNLARI	67
Nebi BUTASIM BİNGÖL “ARAKONAK” HALÇALARINDAN BAZI ÖRNEKLER	87
Recai BAZANCİR FOLKLOR DERLEMELERİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	99
Ferhat ÇİFTÇİ AYDIN AFACAN'IN “METRUK ŞEHİR” ŞİİRİNDE MEKÂNSAL POETİKA	115
Ahmet ÖZDEMİR KİTAP TANITIMI	125

KIBRIS MESELESİ VE BİNGÖLLÜ KIBRIS GAZİLERİ'NİN NAZARIYLA 1974 KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI -I*

Ferhat APUHAN**

Özet

307 yıl boyunca Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetinde kalan Kıbrıs, uzun süre, en huzurlu çağlarını yaşamıştır. Milliyetçilik ayaklanmalarının yaşandığı ve Osmanlı Devleti'nin dağılma dönemine girdiği on dokuzuncu yüzyılda, Kıbrıs Adası da yaşanan olumsuzluklardan nasibini almıştır. 1878 yılında büyük devletlerin kendi aralarındaki rekabeti, Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında, Kıbrıs'ı gündeme getirmiş, imzalanan antlaşmalar çerçevesinde, askeri üs olarak İngiltere'ye bırakılmıştır. İngiltere tarafından, Rusya'ya karşı üs olarak kullanılmak için alınan Ada, zamanla bir sorunlar yumağına dönüşmüştür.

1960 yılına kadar, hem fiilen hem de resmen İngiliz egemenliğinde olan Kıbrıs, Yunanistan tarafından Enosis düşüncesiyle egemenlik altına alınmak istenmiştir. Enosis fikri, Kıbrıs Türk toplumu için yaşamı çekilmez hale getirmiştir. Kıbrıs'ta, Yunanistan'ın desteğini alan Rumlar, köyleri basıp, büyük katliamlara imza atmıştır. Türkiye de garantörlük kapsamında, Kıbrıs'taki olumsuz gelişmelere, müdahale etmek zorunda kalmıştır.

Bu harekât esnasında Türk silahlı Kuvvetleri'nden 498 kişi şehid oldu. Harekât' a katılan binlerce kişi de Kıbrıs Gazisi olarak yüreklere nakşedildi.

Anahtar Kelimeler: Enosis, Kıbrıs, Kıbrıs Barış Harekâtı, Bingöl, Gazi

CYPRUS PROBLEM AND 1974 CYPRUS PEACE OPERATION WITH THE WITNESS OF BİNGÖL'S VETERAN OF CYPRUS

Abstract

Cyprus spent its most welfare time for centuries when it was controlled by Ottoman Empire throughout 307 years. During nineteenth century in which notionalists riots movements prevailed and Ottoman Empire experiencing disintegration period of time, Cyprus island affected badly by all of these upheavels. The growing competition among the big states in 1878, have brought Cyprus to the agenda, between the Ottoman Empire and Great Britain. According to the deals signed between Ottoman Empire and Great Britain, it was left to England as a military base. Taken to be used as a base against Russia by Great Britain, the island was turned into a ball of problems over time. Controlled by British both formally and de facto until 1960, Cyprus was intended to be under the sovereignty of Greece with the

* Bu makale Ferhat Apuhan'ın 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Bingöllü Kıbrıs Gazileri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2017) isimli çalışmasından yararlanılarak oluşturulmuştur.

** Öğretmen, Bingöl-Genç Anadolu Lisesi (tah-ref@hotmail.com).

idea of enosis. The idea of enosis has made the island unbearable for Turkish Cyprus community. Taking Greece's support, Greeks raided Turkish villages and made big massacres. Upon these unwanted developments Turkey, which was guarantor country at that time, had to intervene in Cyprus issue in order to bring it peace and order. During this operation 498 people from Turkish armed forces were martyred. Thousands of peoples participating in operation embroidered on the hearts of Turkish people as Cyprus Veterans.

Keywords: Enosis, Cyprus, Cyprus peace operation, Bingol, Veteran

Giriş¹

Dünya üzerinde yer alan önemli merkezler mevcut olup buldukları stratejik konum, o yerleri daha da cazibeli hale getirmiştir. Böylesi bir konuma sahip mekânlardan birisi de şüphesiz ki Kıbrıs olmuştur.

Kıbrıs'ın sahip olduğu konum, onu dünya tarihi var olduğu günden beri, ilgilerin odağı haline getirmiştir. M.Ö. 4000'lerden itibaren değişik medeniyetler tarafından egemen olunması gereken yer olarak değerlendirilmiştir.

Yıllarca değişik devletler tarafından idare edilen Kıbrıs'ın Müslümanların hâkimiyetine geçmesi, Hz. Osman döneminde gerçekleşmiştir. Müslümanların ilk deniz aşırı seferinin gerçekleştiği coğrafya olması açısından da önemlidir. Emeviler ve Abbasiler tarafından da idare edilen Kıbrıs, daha çok vergi verme koşuluyla batılı güçlere bırakılmıştır. Haçlı seferleri için de lojistik merkezi olarak değerlendirilmiştir. Memlukler Devleti'ne son verilince de Kıbrıs'a yerleşmiş Venedikli şövalyeler tarafından Osmanlı ticaret ve hac gemilerine zarar verilen bir mekân konumuna getirilmiştir.

Osmanlı Devleti 1570'te, Kıbrıs'a sefer kararı almış, 1571'de Kıbrıs'ı fethederek idare etmeye başlamıştır. Devlet, 1571'den 1878'e kadar fiilen ve resmen Kıbrıs'ı hâkimiyetinde tutmuştur. Ancak bu devirde dünya üzerinde vuku bulan gelişmeler neticesinde geçici üs olarak İngiltere'ye bırakılmıştır. İngiltere Osmanlı Devleti ile imzaladığı antlaşmalar neticesinde geçici üs olarak aldığı Kıbrıs'tan bir daha çıkmamıştır. 1914'te de tek tarafı olarak ilhak ettiğini bildirmiştir.

Brest-Litowsk Antlaşması'nın imzalanması ile Osmanlı Devleti Kıbrıs'ı İngiltere'den geri istemiş, ancak İngiltere bunu dikkate almamıştır. 1923 Lozan Antlaşması ile Kıbrıs'ın İngiltere'ye ait olduğu Türk heyeti tarafından da kabul edilmiştir.

¹ Bu kısım için bkz. Apuhan, s. 1-2.

1923'ten sonra Rumlar, Ada'da Enosis faaliyetleri çerçevesinde hareket etmeye başlamış, özellikle de yapılan antlaşmalarla Ada'dan Müslüman Türk nüfusunun göç etmesini kolaylaştıran adımlar atılmıştır. Bununla Ada'nın demografik yapısında büyük değişikliklerin yaşanmasına neden olmuştur. Demografik yapısında Rumlar lehinde meydana gelen değişim sonucunda, 1947'den itibaren Rumlar, açıktan Enosis'i dile getirmeye başlamışlardır. İlk olarak İngilizlere yönelen Rumlar, ikinci hedef olarak da Kıbrıslı Türkleri görmüşlerdir. Kurdukları yer altı örgütleriyle tedhiş faaliyetlerine hız vermiş, Müslüman Türk köylerini basarak katliam yapmışlardır.

1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla Ada'da yaşayan Türklere bazı haklar verilmiş olması, Rumları Enosis fikirlerinden vazgeçirmemiştir. 1963 ve 1967 yıllarında da Yunanistan'ın da desteğiyle yeniden büyük katliamlar yaşatmışlardır. Bu katliam sonrasında Türkiye Cumhuriyeti iki kez harekât düzenlemeyi tasarlamış, fakat ABD'nin devreye girmesiyle her defasında harekât kararından vazgeçmiştir.

1974 yılına gelindiğinde Yunanistan'ın doğrudan müdahalesi ile Nicos Sampson Ada'da Makarios'u devirerek bir darbe ile yönetime el koymuştur. Türkiye, gerçekleşen darbenin hemen sonrasında harekete geçmiş ve 20 Temmuz 1974'te yüzyılın en önemli harekâtlarından birini düzenlemiştir. Kısa süren bu harekât neticesinde Ada'nın % 30'luk kısmında hâkimiyet tesis edilmiştir. Kıbrıslı Müslüman Türkleri yıllardır çektiği eziyet, bu harekât ile neticelendirilmiştir.

Bu harekâta ülkenin her tarafından askerler katılmıştır. Bingöl nüfusuna kayıtlı askerler de bu harekât içerisinde yer alarak gazilik payesini almışlardır. Kimileri yaralanmış, kimileri üstün kahramanlık örneği göstermiş, kimileri de Rumların Ada'da yaşattıkları mezalime şahit olmuştur. İşte bu makale, Kıbrıs Adası'nın tarihi ve coğrafi konumunu irdeleme, Kıbrıs Barış Harekâtı'na giden süreci işleme ve Bingöllü Kıbrıs Gazileri'nin yaşanmışlığından yola çıkarak üç bölümden hazırlanmıştır. Kıbrıs Barış Harekâtı'nın zorlu koşullarında, canı pahasına görev yapan gazileri hatırlamak, yaşadıklarını kalıcı hale getirmek, onların anılarını gelecek nesillere aktarma açısından da son derece önem taşımaktadır. Hazırlanan bu çalışmada, Kıbrıs Barış Harekâtı'nda görev alan Bingöllü Kıbrıs gazilerinin şahitliklerinden yararlanılmıştır.

1. Kıbrıs Adası'nın Coğrafi Yapısı ve Kısa Tarihi

Akdeniz'in üçüncü büyük adası olan Kıbrıs'ın yüz ölçümü 9251 km² dir. Kıbrıs 34 ile 35 kuzey paralelleri, 32 ile 34 doğu meridyenleri arasında yer

almaktadır. Ada iklim ve bitki türleri açısından da Anadolu ile benzerlikler göstermektedir. Aynı zamanda Ada deniz trengrasyonu ile Anadolu'dan ayrılmıştır. Ayrıca Ada'nın 100 ile 150 metre derinliklerinde bir deniz altı platformu ile Anadolu'ya bağlantısı mevcuttur.²

Kıbrıs Adası'nın yer aldığı coğrafi konum Ada'ya olan ilgiyi her daim arttırmıştır. Günümüz dünyasında da aynı konumunu muhafaza etmektedir. Özellikle de sömürgecilik yıllarının başladığı Endüstri Devrim'i sonrası gelişmeler ve fikri anlamda ön plana çıkan milliyetçilik akımı ve de 1869 yılında açılan Süveyş Kanalı bu coğrafya ya olan bağı daha da pekiştirmiştir.

Kıbrıs'ın tarihine baktığımız zaman, M.Ö. 4000'lere kadar gidilmektedir. Ada da bu tarihlerden itibaren muhtelif devletler tarafından egemenlikler tesis edilmiştir. Girit, Miken, Mısır, Fenike, Asur, Pers, Büyük İskender ve en son olarak da Roma İmparatorluğu en önemlileri olmuştur. Aynı dönemde yaşayan devletler zamanında da sık sık el değiştirmiştir. Mısırlıların Ada'ya iki kez hâkim olmaları, Ada'nın cazibesi hakkında da önemli ipuçları vermektedir.

Kıbrıs'a hâkim olmak demek, Doğu Akdeniz'i gözetlemek demektir. Kıbrıs'ta egemenlik kurmak, önemli güç olduğunu göstermek olarak algılanmaktadır. Kıbrıs'ta var olmak, bölgede var olmak demektir. Nitekim Kıbrıs bu yönünü ve ehemmiyetini her daim korumuş ve günümüze kadar getirmiştir.

Uzun yıllar sonra Roma İmparatorluğunun hâkimiyetinde kalan Kıbrıs Roma'nın 395 yılında ikiye ayrılmasından sonra Doğu Roma'nın yani Bizans'ın egemenliğine geçmiştir. Doğu Roma ile doğrudan veya dolaylı olarak bağı 1191 yılına kadar devam etmiştir. Ada, Doğu Roma egemenliğinde 431 yılındaki Efes Konsili'nde alınan karar gereği, dört büyük particliği bünyesinde barındıran bir başpiskoposlukla idare edilmeye başlanmıştır. 536 yılında İmparator I. Justinianos zamanında Ada'da bu duruma son verilerek beş bölgeye ayrılmış ve Ada, merkezi otoriteye bağlanılarak idare edilmeye başlanmıştır.³

Ortaçağ'da dünya üzerinde Bizans İmparatorluğu ve Sasaniler Devleti olmak üzere iki önemli güç merkezi mevcut olmuştur. İslamiyet de bu çağda nazil olmuş ve kısa sürede İslam dininin mensupları güç kazanmaya başlamıştır. İki gücün karşısına önemli bir siyasi varlık olarak çıkmıştır. Hz. Peygamber'in vefatından sonra dört büyük halife döneminde İslam Arap Yarımadası'nın dışında da yayılmaya başlamıştır. Hz. Ömer döneminde, dünyanın

2 Cevat Rüştü Gürsoy, "Kıbrıs'ın Coğrafi Konumu, Kıbrıs ve Türkler", Ankara 1964, s. 7.

3 Belazuri, *Fütuhu'l-Buldân*, Siyer Yayınları, İstanbul 2013, s. 245.

önemli iki gücünden biri olan Sasaniler tarih sahnesinden silinmiş, Doğu Roma ile de önemli mücadeleler yapılmıştır. Hz. Ömer Devri'nden sonra Hz. Osman Dönemi'nde ise ilk olarak donanma tesis edilmiş ve ilk deniz aşırı sefer düzenlenmiştir. Düzenlenen bu sefer de Kıbrıs'a olmuştur. Şam Valisi Muaviye'nin teklifi üzerine Hz. Osman, katılımı zorunlu tutmamak şartıyla gönüllülerden oluşacak bir ordunun sefer iznini vermiştir. Bu seferde Hala Sultan olarak bilinen Peygamberimizin süt halası Ümmü Haram ve eşi Übeyde bin Samit de yer almıştır. Ümmü Haram Kıbrıs'a varmış, ancak bineği üzerinden düşerek şehit olmuştur.⁴

Kıbrıs 648 ve 649 yıllarında düzenlenen seferlerle fethedilmiş, fakat imzalanan antlaşma ile vergi vermek koşuluyla yerleşmecilere terk edilmiştir. Daha sonra yapılan antlaşmaya sadık kalınmadığı için, Müslümanlar oraya 12 bin kişilik bir asker birlik yerleştirmişlerdir.⁵

Dört büyük halifeden sonra Emeviler Dönemi'nde de Kıbrıs'a değişiklik nedenlerden dolayı 24 sefer daha düzenlenmiştir. Emevilerden sonra Abbasi hâkimiyetine geçen Kıbrıs' ta özellikle Harun Reşit döneminde devlet otoritesi tamamen tesis edilmiştir. Her ne kadar Abbasilerin otoritesi tesis edilse de Bizans Devleti, Abbasilere vergi ödeyip Kıbrıs'a vali atamaya devam etmişlerdir. Bizanslılar aynı zamanda Kıbrıs'ı Girit'teki Müslümanlar üzerine sefer düzenlemek için, bir üs olarak da kullanmışlardır. 961 yılında Girit Adası da Bizans Devleti'nin hâkimiyetine geçince, Kıbrıs'taki otoriterleri de pekişir olmuştur.

Kıbrıs, Haçlı Seferleri'nde batı dünyası için bir üs olarak da kullanılmıştır. Her ne kadar Abbasiler'e vergi verme koşulu ile Bizans'a bırakılmış olsa da İslam dünyasındaki tefrika ve parçalanmışlık batı ve haçlı dünyası tarafından koz olarak kullanılmıştır. Batı, bu tefrikalardan yararlanarak Kıbrıs'ı önemli bir lojistik merkez olarak değerlendirmiştir. I. Haçlı seferi'nde Antakya'ya Kıbrıs üzerinden yardım edilmiştir. Suriye bölgesinde yaşanacak sıkıntıları aşmak için Kıbrıs bir sığınak adası olarak işlev görmüştür.⁶

Kıbrıs, 1185 yılında Bizans Valisi İsakios Dukkas Komnenos'un isyan edip bağımsızlığını ilan etmesi sonucu, Bizanslılar'ın merkez otoritesinden çıkmıştır. Bu durum, 1191 yılında İngiliz Kralı Arslan Yürekli Richard'ın Ada'ya gelmesine kadar sürmüştür.⁷

4 Belazuri, s. 245.

5 Işın Demirkent, "Kıbrıs", *DİA*, c. XXV, Ankara 2002, 371-372.

6 "Kıbrıs ", *Rehber Ansiklopedisi*, c. XI, Türkiye Gazetesi Yayınları, İstanbul 1993, s. 371.

7 Demirkent, s. 372.

III. Haçlı Seferi'nin en önemli merkezlerinden biri yine de Kıbrıs olmuştur. Richard, 1191 yılında Ada'yı zapt etmiş, ancak paraya ihtiyacı olduğundan yeniden Kudüs Kralı Lusignan'a satmıştır. Selahaddin-i Eyyubi'nin Kudüs'ten çıkardığı Latinler'in sığınağı da Kıbrıs olmuştur. Ada, bir süre sonra Haçlılar'ın merkezi konumuna gelmiştir. Oluşan siyasi durumun neticesinde Ada'da bulunan Haçlılar, Müslüman tüccarlara zarar vermeye başlamıştır. Abbasi Devleti'nin yıkılması sonucunda da Kıbrıs'ta bulunan Haçlı donanması Suriye ve Mısır sahillerine zarar vermeye başlamıştır. Bu durum Abbasiler'in hâkim olduğu coğrafya üzerinde kurulan ve mirasçı konumundaki Memlûkler Devleti'ni rahatsız etmiştir. Sultan Melik Eşref Baybars, 1425 yılında Ada'ya asker çıkararak Kıbrıs Kralı Janus'u esir almıştır. Ancak yine de beş bin düka altın ödemek şartıyla serbest kalmış ve yeniden vergiye bağlanmıştır.⁸

Ada'ya 1489'dan itibaren de Venedikliler hâkim olmuştur. Venedikliler de Memlûkler Devleti'ne vergi vermek koşulu ile Ada'da varlıklarını devam ettirmişlerdir. Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde Memlûkler'e son verilince, Venedikliler, Memlûkler'e ödedikleri vergiyi Osmanlı Devleti'ne ödemeye başlamışlardır. Venedikliler aynı zamanda Kıbrıs'ta yaşayan halkın üzerine ağır vergiler bindirmiş, buna karşı 1562 yılında Kıbrıs halkı Venediklilere karşı ayaklanmıştır. Aynı şekilde Kıbrıs asileri de Osmanlı Devleti ile iletişime geçmiş, adaleti ile kurtulmayı beklemişlerdir. Kıbrıs, II. Selim Dönemi'nde Sokullu Mehmed Paşa'nın vezareti esnasında, Piyale Paşa komutasındaki Osmanlı donanması tarafından fethedilmiştir.⁹

1570'te Osmanlı donanması tarafından kuşatılan Kıbrıs, fazla bir mukabele ile karşılaşmadan 1 Ağustos 1571'de Mağosa'nın alınmasıyla fethi tamamlanmıştır. Kıbrıs'ın resmen Osmanlı hâkimiyetine alınması ise, 7 Mart 1573 yılında Venedik'le imzalanan antlaşmayla olmuştur.

2. Kıbrıs Adası'nda 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'na Giden Yol

Kıbrıs, 1571'den 1878'e kadar Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetinde hem fiilen hem de 1573'ten itibaren resmen kalmıştır. Kıbrıs aynı zamanda Osmanlı Devleti hâkimiyetinde bazı ilklerin yaşandığı yer olmuştur. İlk muhtarlıklar burada tesis edilmiştir. Değişik dönemlerde farklı beyliklere bağlanmış, bazen de merkezden idare edilmesi sağlanmıştır. Girit'in fethine kadar Kıbrıs Osmanlı Devleti için önemli bir merkez olarak görülmüş, Girit'in fethi ile birlikte tehlikelerin gelebileceği yön batı olduğu için, Girit daha da ön plana

8 Demirkent, s. 372.

9 Demirkent, s. 373.

çıkmiştir. Ancak XIX. Yüzyllarında, 1869 yılında, Süveyş Kanalı'nın açılması ile birlikte Kıbrıs hiç olmadığı kadar önem arz etmeye başlamıştır. Öncelikle Baharat yolunun kontrol noktalarından olan Kıbrıs, artık önemli transit ticaret yolunun da gözetleme merkezi olmuştur. Bu gözetleme merkezi veya emniyet sübabı olarak bilinen yer, dönemin üzerinde güneş batmayan İmparatorluğu Büyük Britanya'nın ilgisini çekmiştir. Bir şekilde buraya konmak, hâkim olmak için hedefler koymuştur.

Osmanlı Devleti, 23 Aralık 1876'da Meşrutiyeti ilan edince, aynı yıllarda İngiltere ile Rusya arasında da bir konferans tertip edilmiştir. Bu konferansta, İngiltere, Rusya'yı Balkan ve Kafkas toprakları üzerindeki emellerinde serbest bırakmış, Rusya da güney yani Kuzey Afrika topraklar üzerindeki İngiliz emellerini görmezden gelmiştir. Tertip edilen mezkûr Tersane Konferansı'ndan hemen sonra Rusya, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiş ve tarihe 93 harbi olarak geçen 1877 - 1878 Osmanlı-Rus harbi başlamıştır. Bu savaşta, henüz yeni kurduğu yönetim şeklini yerli yerine oturtmadan kendini savaşın içinde gören Osmanlı Devleti ve ordusu son derece sıkıntı yaşamış ve doğal olarak da yenilmiştir. Rusya, batıda Yeşilköy'e kadar gelmiş, doğuda da Erzurum'a varmıştır. Bu durum karşısında Osmanlı Devleti, Rusya ile barış antlaşmasını imzalamayı kabul etmiştir. İmzalanan Ayastefanos Antlaşması ile Osmanlı toprakları üzerinde önemli kazanımlar elde eden Rusya, İngiltere'nin dikkatini çekmiştir. İngiltere, Rusya'nın bu kendi lehine olan kazanımlarını kendisi için bir tehdit olarak algılamış, bunu değiştirmek ve dönüştürmek için harekete geçmiştir. İlk olarak Rusya ile imzalanan Ayestefanos (Yeşilköy) Antlaşması'nı devre dışı bırakmak amacıyla Osmanlı Devleti nezdinde girişimlerde bulunmuştur. Osmanlı Devleti'nden Kıbrıs'ı geçici üs olarak kendilerine bırakmasını istemiştir. Rusya, ne zaman işgal ettiği topraklardan yani Kars, Ardahan ve Batum'dan çekilirse, kendilerinin de Kıbrıs'ı Osmanlı Devleti'ne geri vereceklerine dair açık ve gizli olmak üzere birbirleriyle bağlantılı 4 Haziran 1878'de ve 1 Temmuz 1878'de iki antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşmalarda II. Abdülhamit, İngiltere'nin bu antlaşmalara uyacağına dair İngiliz elçisi Henry Shard'tan bir senet dahi almıştır.

İngiltere, Ayestefanos Antlaşması'nı devre dışı bırakmak amacıyla Berlin Antlaşması'nın imzalanmasına öncülük etmiştir. Bu antlaşmanın birliğini yeni kurmuş olan Almanya'nın başkentinde gerçekleşmesi, İngiltere'nin çok yönlü ve derinlemesine bir politika izlediğini gözler önüne sermektedir. İngiltere, Ayestefanos Antlaşması'nı devre dışı bırakmayı başarmış, Berlin Antlaşmasının imzalanmasını sağlamıştır. Özellikle Berlin Antlaşması'nda

Osmanlı temsilcisinin konuşmalarını dahi engellemesi manidar olmuştur. İngiltere, Rusya'nın Osmanlı toprakları üzerindeki emellerini lehlerine tahvil eden Berlin Antlaşması'nı imzalamakla istediğini elde etmiş, Kıbrıs'ı da üs olarak kullanmaya devam etmiştir.¹⁰

Kıbrıs, İngilizlerin elinde geçici üs konumundayken, Sanayi Devrimi'nin sonucu olarak pazar rekabeti ve milliyetçilik akımının etkisiyle ortaya çıkan ayrılıklar, bloklasmaya yol açmıştır. Dünyada artık devletlerarasında ittifaklık antlaşmaları imzalanmaya, büyük balıklar, küçük balıkları yutar, düşüncesiyle siyasi tutumlar sergilenmeye başlanmıştır. 1881'de Fransa, Osmanlı toprağı olan Tunus'u, hemen peşinden 1882'de, müttefik İngiltere de yine bir Osmanlı toprağı olan Mısır'ı işgal etmiştir.

Bloklasmının neticesi olarak 1914'te başlayan I. Dünya Savaşı'nda yalnız kalmak istemeyen Osmanlı Devleti, Almanya'nın başını çektiğı blok içerisinde yer alınca, İngiltere de 1 Kasım 1914'te Kıbrıs'ı tek taraflı olarak işgal ettiğini dünya kamuoyuna duyurmuştur. Osmanlı Devleti, bu durum karşısında 9 Kasım 1914'te İngiltere'ye nota vermiş olsa da herhangi bir sonuç alamamıştır. I. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Sovyet Rusya ile müttefik devletler ile imzalanan Brest Litovsk Antlaşması ile Sovyet Rusya, daha önce işgal ettiği Kars, Ardahan ve Batum'dan çekilmiştir. Osmanlı Devleti bunun üzerine Temmuz 1878' de imzaladığı antlaşmaya dayanarak İngiltere'den Kıbrıs'ı terk etmesini talep etmiş olsa da, İngiltere bunu hiçbir şekilde dikkate almamıştır.

İngiltere, 1923 yılında TBMM ile Lozan Antlaşması'nda Kıbrıs'ı da içeren maddelere yer vermiştir. Lozan Antlaşması'nın 16.20.ve 21. maddeleri Kıbrıs ile ilgili olmuştur. Özellikle 20. madde ile TBMM Kıbrıs'ın İngiltere'ye ait olduğunu kabul etmiştir. İngiltere de 1925'de Kıbrıs'a bir vali atayarak Kıbrıs'ı İngiltere krallığına bağlamıştır. Yunanistan da bu durumdan faydalanarak Kıbrıs'ı Enosis politikaları çerçevesinde kendilerine bağlamak için, faaliyetlere başlamıştır.¹¹

Rumlar, Fransız İhtilali'nden sonra İoannis Kolletis tarafından başlatılan Megali İdea çerçevesinde, Girit'te olduğu gibi Kıbrıs'ı da Yunanistan'a bağlamak için ilk olarak 1931'de İngiliz idaresine karşı bir isyan girişiminde bulunmuşlardır. İngilizler başlarda sert tedbirler alma yoluna koyulmuş olsalar da Ada üzerinde derin planların sahneye sokulmasının vakti gelmiş olacak ki

10 Mahmud Celalleddin, *Mirat-ı Hakikat*, III, Bereket Yayınevi, İstanbul 1983, s. 134-135.

11 Murat Sarıca-Erdoğan Teziç-Özer Eskiuyurt, *Kıbrıs Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul 1975, s. 6.

Ada'da ki meskûn Türklerden faydalanma yoluna gitmişlerdir.¹²

Ada'da Rum mezaliminin başladığı dönemlerde, Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikasında Kıbrıs'a pek yer verilmemiş, hatta Kıbrıs'ın daha önce belirlendiği üzere İngiltere'ye ait olduğu kabullenilmiştir. CHP'nin hükümette olduğu 1950 yılına kadar, Türkiye Cumhuriyeti'nin Kıbrıs gibi bir politikası olmamış, ancak İngiltere ile yakın diyalog içerisine girerek Kıbrıs'ın İngiltere'ye ait olduğu üzerinde durulmuştur.¹³

1950'lere gelindiğinde Türkiye'de hükümet değişikliği yaşanmış, CHP yerine Demokrat Parti iktidara gelmiştir. DP'nin iktidarının ilk yıllarında da Kıbrıs gibi bir meselenin olmamasına özen gösterilmiştir. Özellikle de Sovyet Rusya'nın Türkiye Cumhuriyeti toprakları üzerindeki emelleri dikkate alınarak Yunanistan ile Kıbrıs konusunda herhangi bir sorun oluşmaması için iyi ilişkiler sürdürmeye dikkat edilmiştir. Türkiye ve Yunanistan karşılıklı olarak bakanlar ve başbakanlar düzeyinde ziyaret edilmiştir. DP seçimlerde kendi partilerinden Rum adaylar bile göstermiş, Türkler ve Rumlar arasında oluşabilecek buzları eritmeyi amaçlamıştır. Gazeteci Hikmet Bil'in Adnan Menderes'e sorduğu bir soru üzerine, Başbakan Adnan Menderes'in Rumların yapmak istediklerinin farkında olduğunu ancak 60 km ilerde Rus tehlikesinin varlığı, kendilerini Yunanistan ile bu zorunlu diyaloga sevk ettiğini belirtmiştir.

DP'nin iktidarının ilk dönemlerinde Yunanistan ile birlikte Kore'ye asker gönderilmesi ve 1952'de beraber NATO'ya üye olunması, iki ülke arasında Kıbrıs gibi bir sorunun oluşmamasına özen gösterilmiştir.

Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak, Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeleri, Türkiye ile İngiltere'nin arasını bozmamak için hiç karışmıyoruz. İngiltere'nin de Kıbrıs'ı Yunanistan'a verme gibi bir temayülünün olmadığını, koparılan gürültünün Kıbrıs'taki Rumlar ile Yunanistan'daki bazı emperyal çevreler tarafından yapıldığını, bizlerin de bu durum karşısında Kıbrıs Türklerini sükûnete davet etmemiz gerektiğini, ayrıca bunun tezahüratını yapmayı da lüzumsuz bulmaktayız, demiştir.¹⁴

Türkiye Kıbrıs meselesine böylesine hassasiyet ile yaklaşırken 1950'lerin hemen başında Kıbrıs'ta ilk olarak kilise duvarlarına Enosis yazılmaya başlanmıştır. Yılarca beklenen ve duyulan hedef açıkça duvarlara yazılmaya, çizilmeye başlanmıştır. Türkiye Ada'nın İngiltere'ye ait olduğunu kabul eden bir politika benimsediği için, Ada'daki Rumlar ilk olarak hedeflerine İngilizle-

12 BCA. 030.01.64.394.29.

13 Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih*, Filiz Kitapevi, İstanbul 2000, s. 745

14 BCA. 030.01.64.394.29.

ri koymuşlardır. Yer yer eylemler, patlamalar İngilizleri sert tedbirler almaya yöneltmiştir. İngilizler, belli bir süre sonra Ada'da ki Türklerden faydalanma yoluna gitmiştir. Ada'da yaşayan Türkler de, İngilizlerden sonra sıranın kendilerine geleceğini düşünmüştür.

Rumlar, kısa süre sonra Kıbrıs'ta, plebisit yoluna gitmiş, doğal olarak plebisit % 96 gibi bir netice ile Rumların lehlerine sonuçlanmıştır. Plebisit sonucunda Rumlar, Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması için İngiltere nezdinde, girişimlerde bulunmuştur. Türkiye de Kıbrıs konusunda 1950'lerin ilk yıllarında siyaset sahnesinde Kıbrıs'a her ne kadar pek yer vermese bile, basın ve yayın yoluyla kamuoyunda büyük bir yankı uyandırmıştır. Beraber NATO'ya girilen ülke olan Yunanistan, aynı zamanda Balkan Pakti'nde da Türkiye ile birlikte yer almıştır. Türkiye, bu dönemde uluslararası alanda beraber yol alan Yunanistan ile arasının bozulmasını istemese de Yunanistan Başbakanı Venizelos, bir demecinde açıkça, "Kıbrıs'tan hiçbir zaman vazgeçmeyeceklerini" belirtmiştir.¹⁵

Türkiye ise, Başbakan Adnan Menderes'in "Kıbrıs, Türkiye ve Yunanistan dostluğu çerçevesinde çözüme kavuşturulacak," demeci doğrultusunda bir tutum sergilemiştir.¹⁶

Yunanistan BM nezdinde Kıbrıs'ın kendilerine bağlanmasını talep eden yaklaşımı karşısında Türkiye Cumhuriyeti hükümeti de farklı bir tutum takınmaya başlamıştır. Yunanistan self determinasyon ile Ada'yı kendilerine bağlamakta ısrar edince, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti de taksim tezini savunmaya başlamıştır. BM' de gerçekleşen oturumlarda herhangi bir netice alınmamış olsa bile ülkede Türkiye Milli Talebe Federasyonu, 21 Nisan'ı Kıbrıs günü ilan edip Ankara ve İstanbul'da mitingler tertip etmişlerdir.¹⁷ Bu durum ülke sathında Kıbrıs konusunda milli bir bilincin uyanmasına katkı sunmuştur.

Yunanistan BM'de istediklerini elde edemeyince 1954'te General Grivas'ı Kıbrıs'a göndermiştir. General Grivas Kıbrıs'a gelir gelmez İngilizlerin faaliyetlerini yasakladığı OXEM ve PEON örgütlerinin yerlerine EOKA örgütünü kurmuştur.¹⁸

EOKA örgütü kurulduktan hemen sonra eylemlere başlamıştır. Ada'da büyük karışıklıklar yaşanmıştır. EOKA yer yer bombalar pathyor, radyo ev-

15 Hürriyet, 25 Şubat 1951.

16 Şükrü Gürel, *Kıbrıs Tarihi(1878-1960) Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika*, II, Kaynak Yayınları İstanbul 1985, s. 77.

17 Mustafa Tarakçı, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1998, s. 28.

18 BCA. 030.01.64.394.29.

lerini yakıyor Ada'da İngiliz ve Türk olmak üzere iki düşmanlarının olduğunu belirtiyordu. Başlarda İngilizlere karşı yaptıkları eylemlerini Türklere de çevirmiş ve Türk köylerini basarak katliam girişimlerinde bulunmuşlardır. Bunun üzerine Kıbrıs Türklerinin lideri Dr. Fazıl küçük Türkiye'den Kıbrıs Türkleri ile ilgilenmeleri çağrısında bulunmuştur.

Türkiye hükümetinin İngilizler nezdindeki girişimleri ve Ada'da yaşanan sıkıntıların sonucunda Makarios, İngilizler tarafından Seigel Adaları'na sürgüne gönderilmiştir. Ardından Londra'da konferans düzenlenmiştir. Düzenlenen Londra Konferansı'nda, Yunanistan Self determinasyonda ısrar etmiş, Türkiye ise böyle bir yaklaşımın kabulünde İngiltere'nin de soruna taraf olacağını belirtmiş ve taksim fikrini savunmaya başlamıştır.

Londra'da Konferans düzenlenirken iç politikada yaşanan bazı olaylar, dış politikayı da etkilemiştir. Atatürk'ün evinde bomba patladı, haberi gazetede verilmeye başlandı. Gün içerisinde bu haber büyük puntolarla yeniden verilmiştir. Oluşturulan bu algılı durum, milli duyguları harekete geçirmiş ve İstanbul'daki Rum mahallelerine saldırılar başlamıştır. Aynı gün İstanbul'da düzenlenmekte olan uluslararası bir konferansta sonlandırılmış, Türkiye zor durumda bırakılmak istenmiştir. Rum mahallelerine olan saldırılar engellenemeyince bizzat Başbakan Adnan Menderes İstanbul'a geçerek krizi idare etmeye başlamıştır. Aynı zamanda Londra Konferansı da son bulmuştur. Her ne kadar vuku bulan olaylar sonlandırılrsa da Türkiye'yi zor duruma sokmayı amaçlamış bir derin algılama operasyonu olarak değerlendirilmiştir.

Londra Konferansı'ndan sonra da Ada'da sıkıntılar devam etmiş, Türkiye sorun karşısında ağırlığını koyunca İngiltere, Türkiye ve Yunanistan ile birlikte bu sorunu çözmek için BM nezdinde girişimlerde bulunmuş ve çözüm masaları kurulmuştur. Gerek değişik zaman dilimlerinde hazırlanan planlar gerek, yapılan görüşmeler son derece uğraştırıcı olmuş, kısmi çözümler elde edilmiş olsa bile Rum tarafı Enosis düşüncesinden bir türlü vaz geçmemiştir.

1957 ve 1958 yıllarında yeni görüşmeler başlanmış, bu görüşmeler neticesinde 1959 yılında da Zürih'te Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Adnan Menderes ile Yunanistan Başbakanı Karamanlis arasında 5 Şubat 1959'da başlayan görüşmeler, 19 Şubat 1959 Londra Antlaşması ile neticelenmiştir. Zürih ve Londra Antlaşmaları'nın sonucunda Garanti ve İttifak Antlaşmaları da imzalanarak Kıbrıs'ta bir cumhuriyetin ilanı kararlaştırılmıştır. Nitekim 16 Ağustos 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuş ve cumhurbaşkanı olarak Makarios belirlenirken yardımcısı olarak da Dr. Fazıl Küçük atanmıştır. Kurulan Cumhuriyet ile birlikte Ada'daki Müslüman Türk ahalisi da bazı haklara kavuşmuş, ancak bu haklar uzun sürmemiştir. 1963 yı-

İndan itibaren Makarios, Anayasa'nın on üç maddesinde değişiklik yoluna gitmek istemiş, Türklere tanınan haklarda değişiklik talep etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti nezdinde de bazı girişimlerde bulunmuş, fakat istediğini elde edememiştir. Bunun üzerine Ada'da Eoka-B örgütü devreye girmiş ve hazırladığı Akritas Planı çerçevesinde Müslüman Türkleri imha etme yoluna gitmiştir. Nicos Sampson Türk köylerini basıp erkekleri öldürürken kadınları da esir almıştır. Küçük Kaymaklı Köyü'nde de katliamlar yapmıştır. 23 Aralık 1963'te Kanlı Noel baskını ile bir Türk doktor üç evladiyla birlikte evinde katledilmiştir. Adadaki Türk Hava Kuvvetleri'ne ait uçaklar kışlalarından çıkmış ve Erenköy taraflarını bombalayınca bu durum Rumları bir müddet sindirmiştir.

Bir süre sonra yeniden katliamlar yaşanınca Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Ada'ya müdahale kararı almıştır. Alınan karar neticesinde ABD Başkanı Johnson, Başbakan İsmet İnönü'ye bir mektup yazarak, ABD'den habersiz bir harekâtın ABD'nin verdiği silahlarla yapılmasının kabul edilmeyeceği ayrıca yarın öbür gün bir SSCB tehdidi ile karşılaşarsanız ne tür bir sonuçla karşılaşacağınızı bilemiyorum minvalinde son derece rencide edici bir dille bu mektubu kaleme almıştır.¹⁹ İsmet İnönü de bu mektuba karşılık mektupla cevap vermiştir. Türkiye kamuoyu bu olay üzerine ABD'ye tepki gösterince Başkan Johnson tepkileri dindirmek amacıyla İsmet İnönü'yü meseleyi yakından görüşmek üzere ABD'ye davet etmiştir.²⁰ Hatta kendi özel uçağıyla Başbakan İsmet İnönü'yü ABD'ye götürmüştür.²¹ ABD'nin bu tutumu üzerine Kıbrıs'a yapılacak olan harekât da kesintiye uğramıştır.²²

İsmet İnönü ABD'de Başkan Johnson ile Yunanistan Başbakanı Papandreou'yla ikili görüşmeler yapılmış, bu görüşmelerde Kıbrıs Meselesi'nin barış yoluyla çözülmesi kararı alınmıştır. Taraflar arasındaki görüşmeler de ABD eski dışişleri bakanlarından Dean Acheson aracılık yapmıştır.

Acheson Planı da meseleye bir nihayet getirememiştir. Rumlar bir süre sonra Ada'da yeniden tedhiş faaliyetlerine hız vermişlerdir. Mansure ve Erenköy'deki bu tedhiş faaliyetleri üzerine Türk Silahlı Kuvvetleri bazı Rum bölgelerini bombalamıştır. Bu esnada Rauf Denктаş Türkiye'ye sığınmış, Rumlar da bu bombardıman üzerine Türkiye'yi SSCB'ye şikâyet etmişlerdir.

1967 yılına kadar Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan ikili görüşmelerde de bir netice alınmadığı gibi Rumlar Ada'da katliamlara varan şid-

19 *Hürriyet*, 13 Ocak 1966.

20 *BCA*, 030.18.01.178.34.3.

21 Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarih*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2004, s. 394.

22 Nihat Erim, *Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs*, Ankara 1975, s. 323-339.

det hareketi içerisine girmişlerdir. Bu dönemde Türkiye'de hükümet olan Süleyman Demirel ile Yunanistan'da yeni hükümeti kuran Kollias arasında Edirne ve Dedeağaç'ta görüşmeler yapılmış, bu görüşmelerde Yunan tarafı Kıbrıs'ı açıkça istemiştir. Süleyman Demirel, bu görüşmelerde Yunan tarafını memnun etmeyecek şekilde cevaplar²³ verince, Yunanistan Ada'ya Grivas'ı yeniden göndermiştir. Grivas ve beraberindeki kuvvetler Ada' da şiddete hız vermiş, Türk köylerine yeniden baskınlar düzenlemiştir. Bu durum Türkiye'de büyük yankı uyandırmış ve TBMM 17 Kasım 1967'de Ada'ya harekât düzenleme yetkisini hükümete vermiştir.²⁴ Hükümet bu yetki üzerine hazırlıklara başlamış, garantörlük gereği kısa sürede müdahale etmek için harekete geçmiştir. Hazırlıklar tamamlanınca yeniden ABD bakanı müdahalede bulunmuş ve yardımcısı Cyrus Vance'yi Türkiye'ye göndermiştir. Vance ile Başbakan Süleyman Demirel arasında gerçekleşen görüşmeler neticesinde Ada'ya müdahale edilmekten yeniden vaz geçilmiştir. Yunanistan da Grivas ve onunla birlikte Ada'ya gönderdiği on iki bin kişilik kuvvetlerini de geri çekmiştir.²⁵ Ayrıca bu dönemde Rauf Denktaş Kıbrıs'a dönmüş, Rumlar tarafından hapsedilmiştir. Türkiye'nin baskısı sonucu kısa sürede serbest bırakılmıştır.

Krizin aşılmasından sonra Kıbrıs Türkleri, 29 Aralık 1967'de, kendi işlerini kendileri görmek üzere, 16 Ağustos 1960 tarihli Anayasa'nın bütün kuralları uygulanıncaya kadar, Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi'ni kurmuşlar ve bu yönetimin tabi olacağı 19 maddelik esasları da açıklamışlardır. Kıbrıs Cumhuriyeti' ni meydana getiren antlaşmalarla bunların tanıdığı iki ayrı toplumun statülerini ve haklarını saptayan Kıbrıs Anayasası saklı kalmak üzere kurulan bu yürütme kuruluna başkan olarak Dr. Fazıl Küçük, yardımcılığına da Rauf Denktaş seçilmiştir.

1967'den sonra bir yumuşama havası kendini hissettirmiş ve taraflar arasında Atina, Ankara, Viyana ve Londra gibi merkezlerde görüşmeler gerçekleşmiştir. Gerçekleşen görüşmelerden sonra Ada'da Makarios'ta da bir yumuşama gözükmüş ve kendisi artık ikna yoluyla Ada'nın Yunanistan'a bağlanılacağını savunmuştur. Makarios'un bu tutumu Ada'da 1968'den 1971 yılına kadar EOKA'cılar ile Makarios taraftarları arasında sert çarpışmaların yaşanmasının zeminini oluşturmuştur. Makarios birçok kez suikaste uğramış, her seferinde kurtulmayı başarmıştır. 1971 yılında Grivas'ı yeniden Kıbrıs'a göndermişlerdir. Grivas Ada'ya varır varmaz EOKA-B örgütünü kurmuştur. Bu tarihten itibaren de Grivas, Makarios'a karşı da mücadele etme-

23 BCA, 030.01.16.89.10.

24 BCA, 030.02.317.47.8.

25 BCA, 030.01.16.89.10.

ye başlamıştır. Bu tarihlerde Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi geçicilik tabirini kaldırmıştır.

Grivas'ın Ada'ya gönderilmesi sonucu, Ada'da Aspida yer altı teşkilatını kuran Nicos Sampson da ona destek vermeye başlamıştır. Nicos Sampson aşırı bir EOKA'cı olduğu herkes tarafından bilinen bir gerçektir.²⁶ 1963 ve 1967 tarihlerinde gerçekleşen katliamların baş müsebbibi ve elebaşlarından- dı. Nicos Sampson'un da işin içinde açıktan yer almaya başlaması, Türkler tarafından asla kabul edilmeyecek bir gelişmeydi.

Makarios, 1974 yılına gelindiğinde EOKA-B'nin bütün faaliyetlerini ya- saklamış, Yunanistan ile karşı karşıya gelmiştir. Yunanistan'a tavır takınma- ya başlayan Makarios, Yunanistan'ın Ada'da bulunan yaklaşık 650 askerini de geri çekmesini istemiştir. Bu gelişme Yunan cuntası tarafından Makari- os'un ipinin çekilmesine neden olmuştur. Artık Yunanistan tüm imkânlarıyla Makarios'u devre dışı bırakmak için uğraşacak ve bunun için de katıksız bir enosisçi olan Nicos Sampson seçilmiştir.

Nicos Sampson'un başını çektiği cunta 15 Temmuz 1974 tarihinde Maka- rios'un sarayını basmış ve darbeyi gerçekleştirmiştir. Makarios bu darbe es- nasında İngiliz birliklerine sığınmayı başarmış ve buradan İngiliz helikopteri ile Malta Ada'sına götürülmüştür.²⁷ Bu esnada Rauf Denктаş, Bayrak Radyo- su'ndan Kıbrıslı Türklere, "Bu Rumların kendi iç meseleleridir, kesinlikle bu duruma müdahil olmayınız," bildirisinde bulunmuştur.²⁸

Nicos Sampson darbesi, Kıbrıslı Türkler arasında büyük infiale yol açmış, Makarios'u aratır olmuştur. Darbeye karşı bütün uluslararası kuruluşlar tepki göstermiş, ancak en büyük tepkiyi Türkiye vermiştir. Türkiye hemen girişimlerde bulunmuş ve bunu asla kabul etmeyeceğini bildirmiştir. Türkiye 1967'de alınan karar gereği hareket etmiş,²⁹ uluslararası desteği de almak için Başbakan Bülent Ecevit Londra'ya hareket etmiştir. Bülent Ecevit'i yolcu eden Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan, Esenboğa Hava Limanı'nda dönemin Genelkurmay Başkanı Semih Sancar ile mini bir toplantı yapmış- tır. Burada yapılacak olan harekâtın kararlılığı üzerinde durulmuştur. Baş- bakan Bülent Ecevit, 19 Temmuz 1974'te yurda döndüğünde harekât için bütün hazırlıklar tamamlanmıştır. Aynı gün ABD Dışişleri Bakan yardımcısı

26 Vehbi Zeki Sertter, "Kıbrıs' ta 15 Temmuz 1974' te Düzenlenen Rum-Yunan Askeri Darbesi ve Mutlu Türk Barış Harekati'nin Başlaması (20 Temmuz 1974)", *Türk-Yunan İlişkileri Bildirileri, Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Genel Kurmay Basımevi, Ankara 1986, s. 347.*

27 Sevimi Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fak- kültesi Yayınları, İstanbul 1977 s. 253.

28 Mehmet Ali Birand, *Kıbrıs'ın Elli Yılı*, Belgefilm.

29 BCA, 030.18.01.02.317.47.8.

Josep Sisco, Türkiye'ye gelmiş, ancak gerçekleşecek olan harekâtı engellememiştir.³⁰ Buradan da Yunanistan'a geçmiş ve iki devlet arasında gerçekleşecek bir savaşın NATO'nun doğu blokuna zarar vereceğini ileri sürerek bu durumdan kaçınılması gerektiği üzerinde durmuştur.

3. Bingöllü Kıbrıs Gazileri'nin Nazarından 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı

Kıbrıs Barış Harekâtı, 20 Temmuz 1974 tarihinde Nicos Sampson'un Ada'dan çıkarılmaması üzerine saat 05.00'da gerçekleşmiştir. Mersin ve İskenderun'a yığılan askeri birlikler helikopter ve nakliye gemileri ile taşınmaya başlanmıştır. Yaklaşık 40 bin askerin sefer ile görevlendirdiği Kıbrıs Barış Harekâtı, yazın sıcağında olmuş ve kısa süre içerisinde başarıya ulaşmıştır. Kıbrıs Barış Harekâtı'nda yer alan Bingöl nüfusuna kayıtlı gazilerle yaptığımız görüşmeler neticesinde onların nazarlarıyla ve yaşanmışlıklarıyla harekât hakkında birinci dereceden bilgilere ulaştığımızı söylemek mümkündür.

Bingöl Askerlik Şubesi'nde kayıtlı 110 Kıbrıs gazisinin yanında Karlıova ve Solhan ilçeleri nüfusuna kayıtlı gazilerden bir kısmı Bingöl Şehid ve Gazi Haklarını Koruma Derneği, bir kısmı da Bingöl Muharib Gaziler Derneği'nin arşivlerinde yer almaktadır. Gazilerden kimileri ahirete irtihal etmiş, kimileri de çok önceleri, Bingöl'den göç etmiş bulunmaktadır. Bazı gazilerin de ağır hastalıklarla imtihan oldukları bilgisine ulaşılmıştır. İletişime geçilebilen bütün Kıbrıs gazileri ile görüşülmeye çalışılmıştır. Mevcut Kıbrıs Gazileri'nden Kazım Sudan, Ramazan Çıkaray, Enver Barut, Halil Bayram, Saim Baysungur, Haydar Alpagu, Rahim Kayaokay, Abdullah Kaydul, Musa Budraç, Mehmet Rıza Budak, Selahattin Buğu, Ahmet Ateş, Yusuf Sezgin, Bahattin Taşkırın, Muhyettin Çaparlar, Gıyasettin Kızıl, Ahmet Bakır, Kadir Kovaytan, Ahmet Aybek, Fahri Haydaroğlu, Mehdi Kongur ve Mehmet Arlı³¹ ile değişik zaman dilimlerinde yapılan görüşmelerle Kıbrıs Barış Harekâtı'nın başlangıcından bitişine kadar birinci elden bilgilere şahit olunmuştur.³² Kıbrıs Barış Harekâtı'nın kısa sürmesinin doğal sonucu olarak da seferle görevlendirilen 40 bin askerin tamamı fiilen harekâtın içerisinde yer almamıştır. Askerlerden bir kısmı Mersin ve İskenderun limanlarında bekletilmiştir. Harekât kısa süre içerisinde nihayete erince onlar da yeniden birliklerine gönderilmişlerdir. Dolayısıyla Bingöllü Kıbrıs gazileri içerisinde bu konumda yer alan gaziler de mevcuttur. Görüşme yapılan Bingöllü gaziler içerisinde harekâta fiilen katılanlarla görüşme gerçekleştirilmeye ehemmiyet verilmiş, sadece bir gazinin Mersin'den geri dönenler arasında yer aldığı değerlendirilmiştir.

30 Uçarol, s. 769.

31 Gazi Mehmet Arlı, Bingöl Muharib Gaziler Derneği'ne üye Karlıova nüfusuna kayıtlı gazilerdendir. Gazi Ahmet Ateş de aynı şekilde Bingöl Muharib Gaziler Derneği'ne üye gazilerdendir.

32 Apuhan, s. 106-116.

3.1. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'na Katılan Bingöllü Gaziler³³

Adı Soyadı	Askerlik Şubesi	Doğum Tarihi	Rütbesi	Birliği
Nurettin ALÇİÇEK	Bingöl	1949	Er	39.Tüm.Top.A.3.TB.Kl.
Zeydi HAZAR	Bingöl	1949	Çavuş	39.P.Tüm.Mu.Tb.K.lığı
A. Haydar AVGÖRÜR	Kığı	1949	Çavuş	39.P.Tüm.14.P.A.2.Tb.K.lığı
İsmail ÜNALAN	Kığı	1949	Çavuş	28.Tüm.Top.A.Kh.ve Kh.Bl.Uçs.Bt.
Cumali AÇIK	Kığı	1949	Er	39.Tüm.Top.A.1.Tb.K.lı
Cami GEÇER	Kığı	1950	Er	28.Tüm.Top.A.2.Top.K
Süleyman BATKA	Bingöl	1950	Onbaşı	39.Tüm.Top.A.2.Tb.K.lı
Rahmi BEYTURAN	Kığı	1950	Çavuş	39.Tüm.Top.A.2.Tb.K.lığı
Zülküf AYMELEK	Bingöl	1951	Er	39.Tüm.Top.A.1.Tb.K.lığı
Ziya ELALTUNTERİN	Bingöl	1951	Onbaşı	39.Tüm.Top.A.4.Tb.K.lığı
Hüseyin KARAKAYA	Bingöl	1952	Er	28.Tüm.Top.A.1.Top.Tb.K.lığı
Sinan TARHAN	Kığı	1952	Çavuş	39.Tüm.Top.A.1.Tb.K.lığı
Mehmet ALTINOK	Kığı	1952	Er	39.Tüm.Top.A.3.Tb.K.
Ramazan ÇIKARAY	Bingöl	1953	Er	28.Tüm.K.Zh.A.K.Kh.ve Kh.Tk.K.lığı
Adil ÇOBAN	Bingöl	1953	Er	28.Tüm.Zh.A.Kh.ve Kh.Tk.K.lığı
Fahri Haydaroğlu	Genç	1953	Çavuş	39.Tüm.Top.A.1.Tb.K.lığı
Remzi TARHAN	Bingöl	1953	Er	28.Tüm.Top.A.Kh.ve Kh.Bl.Uçs.Bt.
Tekin KILIÇGEDİK	Bingöl	1953	Onbaşı	Hv.İnd.Tug.Mu.Müf.
Gıyasettin DEMİR	Bingöl	1953	Er	39.Tüm.49.P.A.2.Tb.K.lığı
Rıfat YILDIZ	Kığı	1953	Er	39.Tüm.Top.A.4.Tb.K.lığı
Sabri CANDAR	Kığı	1953	Er	39.Tüm.50.P.A.2.Tb.K.lığı
Mehmet ÇİFTÇİOĞLU	Kığı	1953	Er	39.Tüm.Top.A.3.Tb.K.lığı
M. Sabri TOPÇU	Kığı	1953	Er	39.Tüm.50.P.A.1.Tb.K.
M. Rıza BUDAK	Bingöl	1953	Er	39.P.Tüm.14.P.A.1.Tb.K.lığı
Aziz TETİK	Genç	1953	Er	28.Tüm.61.P.A.1.Tb.K.lığı
Musa BURDAÇ	Bingöl	1953	Er	28.Tüm.61.P.A.2.Tb.K.lığı
Kazım SUDAN	Bingöl	1953	Er	28.Tüm.230.P.A.1.Tb.K.lığı
Yusuf SEZGİN	Bingöl	1953	Er	39.P.Tüm.Kh.ve Kh.Bl.K.lığı
Saim BAYSUNĐUR	Bingöl	1953	Er	39.Tüm.50.P.A.3.Tb.K.L.
Nihat NARİN	Kığı	1953	Er	K.T.K.A.Kh.Kh.Bl.K.
Ali İLHAN	Kığı	1953	Er	39.Tüm.Top.A.4.Tb.K.

33 Bingöllü Kıbrıs Gazileri'nin isim listesine ulaşabilmek için ilk olarak Bingöl Askerlik Şubesi'ne dilekçe ile başvuruda bulundum. Askerlik Şubesi'nden Bingöl Muharib Gaziler Derneği'nde gazilerin isim listesinin mevcut olduğu tarafıma sözlü olarak söylendi. Bunun üzerine Bingöl Muharib Gaziler Derneği Başkanı Ziya Yener ile kurduğum iletişim sonucu kendilerinin de askerlik şubesinden aldıkları isim listesi olduğunu söylediler. Bu tablodaki isim listesi ile askerlik şubesindeki isim listesi aynıdır. Bingöl Muharib Gaziler Derneği Başkanı Ziya Yener ile 20.12.2015'te yapılan görüşme ayrıca bu liste dışında Karlıova ve Solhan nüfusuna kayıtlı gaziler de bulunmakta, bu gaziler her ne kadar listede isimleri yer almasa bile Bingöl muharip Gaziler Derneği'ne üyelikleri mevcut ve gaziler listesinde yer almaktadırlar. Apuhan, s. 114-116

Turan KAYAR	Kiğı	1953	Er	Kom.Tug.3.Kom.Tb.K.
Abdullah KAYDUL	Bingöl	1953	Er	28.Tüm.230.P.A.2.Tb.K.Lığı
A. Hıdır DAĞISTAN	Kiğı	1953	Onbaşı	Kom.Tug.Kh.ve Kh. Bl.
Yasin UÇAN	Kiğı	1953	Er	K.T.K.A.2.Tb. K.Lığı
Tahir YİĞİTCAN	Genç	1953	Er	Mrk.K.As.İnf.ve Trf.Bl.
Ahmet BAKIR	Bingöl	1953	Er	39.Tüm.Top.A.2.Tb.K
Nurhan KENTMEN	Kiğı	1953	Er	28.Tüm.İs.Tb.K.Lığı
Kemal ÇAPLIK	Kiğı	1953	Er	Hv.İnd.Tug.3.Prş.Tb. K.Lığı
Ali İŞLAK	Kiğı	1953	Er	K.T.B.K.Muh.Bl.Psk.HarpTk.K.lığı
Selahattin YÖNDAR	Genç	1953	Er	28.Tüm.230.P.A.2.Tb.K.Lığı
Ahmet ÇAHAN	Bingöl	1953	Onbaşı	K.T.B.K.Lojistik K.Lığı
Kasım MUTLU	Genç	1953	Ord. Er	K.T.B.K.Lojistik K.Lığı
Ali ARDIÇ	Kiğı	1953	Er	Hv.İnd.Tug.Prş.Tb. K.Lığı
M. Emin KAYNAK	Genç	1953	Er	39.P.Tüm.14.P.A.1.Tb.K.Lığı
Selahattin BUĞU	Bingöl	1953	Onbaşı	28.Tüm.Tnk.Tb.Görev Kuvvet K.lığı
Münir ÖZEK	Genç	1953	Er	39.Tüm.50.P.A.3.Tb.K.Lığı
İsmet AKIN	Kiğı	1953	Er	28.Tüm.İk.Bak.Tb.K.Lı
Ahmet PEKÇETİN	Bingöl	1953	Er	Kom.Tug.2.Kom.Tb.K.Lığı
Baki MERCAN	Genç	1953	Er	K.T.K.A.1.Tb. K.Lığı
Nurettin PAPTAYA	Kiğı	1953	Er	28.Tüm.61.P.A.1.Tb.K.
Ağa BABAYİĞİT	Genç	1953	Er	39.Tüm.14.P.A.1.Tb.K.
Hüseyin YEŞİL	Kiğı	1953	Er	28.Tüm.Top.A.1.Top.Tb.K.Lığı
Rıza TAYGUN	Bingöl	1953	Er	39.Tüm.Top.A.1.Tb.K.Lığı
Gıyasettin KIZIL	Bingöl	1953	Er	28.Tüm.61.P.A.1.Tb.K.Lığı
Bedri BİNGÖL	Kiğı	1953	Er	28.Tüm.61.P.A.3.Tb.K.
Marif SANCAKLI	Bingöl	1953	Er	28.Tüm.Zh.A.Kh.ve Kh.Tk.
Arif GÖNÜLALÇAK	Kiğı	1953	Er	39.P.Tüm.Shh.Tb.K.Lıg
İshak OKUMUŞ	Bingöl	1953	Er	28.Tüm.61.P.A.2.Tb.K.
Kemal BAYDAK	Kiğı	1953	Er	39.Tüm.Top.A.4.Tb.K.Lığı
Hüsni TARMAN	Kiğı	1953	Er	39.Tüm.49.P.A.2.Tb.K.Lığı
Mehmet DURGUN	Kiğı	1953	Er	28.Tüm.230.P.A.1.Tb.K.Lığı
Enver BARUT	Bingöl	1953	Er	39.Tüm.Top.A.3.Tb.K.
İsmet BARUN	Kiğı	1953	Onbaşı	28.Tüm.Zh.A.Kh.ve Kh.Tk.K.Lığı
Musa BATKİTAR	Bingöl	1953	Er	K.T.K.A.2.Tb. K.Lığı
M. Ali BOZTEMUR	Kiğı	1953	Onbaşı	Hv.İnd.Tug.Kh. Kh. Bl.
Hüsnü KOCA	Bingöl	1953	Onbaşı	Hv.İnd.Tug.1.Prş.Tb. K.Lığı
Kemal ERGÜL	Kiğı	1953	Çavuş	28.Tüm.Top.A.2.Top.Tb.K.Lığı
A. Ekber TEKÇİ	Kiğı	1953	Er	39.P.Tüm.Kh.ve Kh. Bl.
A. Rıza DENİZ	Kiğı	1953	Er	28.Tüm.61.P.A.2.Tb.K.Lığı
Mehmet ALKAN	Kiğı	1953	Er	39.Tüm.Top.A.2.Tb.K.Lıg
Kadir KOVAYTAN	Bingöl	1953	Er	39.Tüm.50.P.A.3.Tb.K.Lığı
Mehmet SOYSAL	Kiğı	1953	Er	K.T.K.A.1.Tb. K.Lığı

Bahattin TAŞKIRAN	Bingöl	1953	Er	Kom.Tug.2.Kom.Tb.K.Lı
A. Rıza DÖLÇEK	Kiğı	1953	Er	28.Tüm.229.P.A.1.Mkn
Halit ÇİYDEMLİ	Kiğı	1953	Er	39.Tüm.14.P.A.Kh. Srv.Bl
Hasan YETKİN	Kiğı	1953	Er	39.Tüm.49.P.A.2.Tb.K.Lığı
İmam ÇAKMAK	Kiğı	1953	Er	28.Tüm.230.A.2.Tb.K.
Mehmet YILMAZ	Kiğı	1953	Er	28.Tüm.230.P.A.1.Tb.K
Haydar SEZGİN	Kiğı	1953	Er	Hv.İnd.Tug.3.Prş.Tb. K
Muhyettin ERİM	Kiğı	1953	Er	Kom.Tug.3.Kom.Tb.K.Lığı
Ekrem GÖK	Kiğı	1953	Er	28.Tüm.230.P.A.1.Tb.K.Lığı
Mehmet ÖZEL	Kiğı	1953	Er	Hv.İnd.Tug.3.Prş.Tb. K.Lığı
İsmail SAYAN	Kiğı	1953	Onbaşı	K.T.K.A.1.Tb. K.Lığı
İlhan BİNİCİ	Kiğı	1953	Er	Hv.İnd.Tug.Prş.Tb. K.Lığı
Yasin SERİNDAĞ	Kiğı	1953	Er	Hv.İnd.Tug.3.Prş.Tb. K.Lığı
Şevket KAL	Kiğı	1953	Çavuş	39.P.Tüm.Mu.Tb. K.Lığı
Kemal SU	Kiğı	1953	Er	39.Tüm.50.P.A.3.Tb.K.
Fehmi ANLI	Kiğı	1953	Er	39.Tüm.Top.A.3.Tb.K.
Gani İLİŞ	Kiğı	1953	Er	39.Tüm.Top.A.2.Tb.K.
Sait BAYDAŞ	Bingöl	1953	Onbaşı	Hv.İnd.Tug.2.Prş.Tb. K.Lığı
Halil BAYRAM	Bingöl	1954	Er	K.T.B.K. Loj.K.Lığı
Ahmet AYBEK	Bingöl	1954	Er	39.Tüm.49.P.A.51/3 Mknz.Tb.K.Lığı
Muhyettin ÇAPARLAR	Bingöl	1954	Er	28.Tüm.Ulş.Oto.Bl. K.Lığı
Celalettin Budancir	Bingöl	1954	Er	Hv.İnd.Tug.1.Prş.Tb. K.
Haydar ALPAGU	Bingöl	1954	Er	39.Tüm.50.P.A.3.Tb.K.
Abdulkadir ERTÖĞAN	Bingöl	1954	Er	39.P.Tüm.14.P.A.2.Tb.K.Lığı
Mehdin Kongur	Bingöl	1954	Er	39.P.Tüm.Mu.Tb. K.Lı
Remezan ELHAKAN	Bingöl	1954	Er	39.Tüm.50.P.A.3.Tb.K.Lığı
Burhanettin KAYA	Bingöl	1954	Er	39.Tüm.50.P.A.3.Tb.K.Lığı
Mahmut AYDIN	Bingöl	1954	Er	K.T.B.K. Kh. ve Kh. Bl.
Mehmet YAZGILI	Kiğı	1954	Er	Hv.İnd.Tug.1.Prş.Tb. K.Lığı
Adem KUTLU	Bingöl	1954	Er	39.Tüm.Top.A.3.Tb.K.
Eşref KORKMAZ	Bingöl	1954	Er	39.Tüm.Top.A.1.Tb.K.
Rahim KAYAOKAY	Bingöl	1954	Er	28.Tüm.Kh.ve Kh.Tk.K.Lığı
M. Muhyettin BATKİTAR	Bingöl	1954	Onbaşı	Hv.İnd.Tug.4.Prş.Tb. K.Lığı
Zeynel TAYÇİMEN	Bingöl	1954	Onbaşı	Mrk.K.As.v.Cezaevi.İnf.ve Trf.Bl.K.Lığı
Şerif ÇAVUNMİRZA	Bingöl	1954	Er	K.T.B.K. SVŞ. İs. Tb. K.Lığı
Eşref EMEKTAR	Kiğı	1954	Er	K.T.K.A. 1. Tb. K.Lığı
Musa AYDIN	Bingöl	1954	Er	39.Tüm.50.P.A.3.Tb.K.

3.2. Gazilerin Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Yaşadıkları

Tüm gazilerde olduğu gibi Bingöl'ün gazileri de Temmuz'un sıcaklığında büyük bir sıkıntı ile karşılaşmışlardır. Yazın sıcaklığının yanında intikal esnasında

karşılaşılan sıkıntılar, coğrafya hakkında yeterince bilgi sahibi olunmaması işleri daha da zor bir hale getirmekteydi. Her ne kadar Kıbrıslı mücahitler, birliklere dağıtılma da yıllarca sindirilmiş, izole edilmiş olan bu mücahit halk, Kıbrıslı Rumların yıllardan beri yaptıkları zulümler dışında, çok fazla derinlemesine bilgilere sahip değillerdi. Rumlar, yıllarca Ada'da, planlar üstüne planlar yapmakta, katliamlar gerçekleştirmekte, Müslüman halkı sindirmekte, adeta Müslüman Kıbrıs halkına hayatı zehir etmektedir.

Köyler yakılmakta, dokuz katlı mevziler kazılmakta, üzerleri hafif toprakla ve çimle gizlenilmekte, Ada'yı Enosis faaliyetleri çerçevesinde Yunanistan'a bağlamak için her türlü hile, desise ve oyun sergilenmekteydi. Kıbrıs Müslüman Türk halkı zulüm altında inlemekte, bu inlemeyi ise sadece Türkiye duymaktadır. İşte gazilerin oraya vardıklarında, karşılaştıkları ve yaşadıkları, olayları anlamamız açısından son derece önemli olmuştur.

Tüm yaşanmışlıklara rağmen, Kıbrıs Barış Harekâtı'na verilen öneme binaen, harekâtın çok gizli yürütüldüğünü, gazilerin anlatımından da çıkarılmaktadır. Özellikle Birinci Harekat'a katılanlar, harekattan birden haberdar olduklarını ve bir gece sabaha doğru tam teşekküllü bir şekilde hazır olmalarının emir buyrulduğunu söylemişlerdir. Diğer bir kısmı ise sadece İkinci Harekat'a katıldıklarından radyolar aracılığıyla durumdan haberdar olduklarını aktarmışlardır.

3.2.1. Gazi Kazım Sudan'ın Yaşadıkları

Gazi Kazım Sudan,³⁴ 1953 Bingöl doğumlu olup merkez Aşağıköy nüfusuna kayıtlıdır. Harekât esnasında yara alıp gaziliği en derininden ve özünden yaşayanlar arasındadır. Hem Birinci hem de İkinci Barış Harekâtı'nda yer almıştır. O günün zor şartlarını, sıcağını yaşayan Gazi Kazım Sudan, Kıbrıs Adası'na helikopterle nakledilmiştir. Kıbrıs Adası'na vardığında gözlemlediklerini, yaşadıklarını kendi anlatımlarından aktaralım:

“Aslında harekât çok ani oldu veya gizli yürütülmekteydi. Ankara'da askerlik yaparken, Genelkurmay Başkanlığı'ndan bir emir gelmişti. Bu emir Kıbrıs'a bir harekât yapılacağı emriydi. Harekâtın kesin yapılacağına dairdi. Otobüsler gelip, bizler bindirildik ve Mersin'in Silifke ilçesine gittik. İki gece iki gün orada bekletildikten sonra 20 Temmuz sabahı Genelkurmay Başkanı Semih Sancar'ın emri tekrar gelmişti. Kesin olarak şunu ifade ediyorduk. 'Size emir gelse de gelme de gideceksiniz,' diyordu.

34 Gazi Kazım Sudan, ile 07.04.2016 tarihinde mülakat yapılmıştır. Kendileri ile yapılan bu mülakatta karşılaştıkları ve anlattıkları, onun harekât esnasında en büyük sıkıntı yaşayan gazilerden birini olduğunu göstermektedir.

İlk olarak Silifke'de bütün askerlere kumanyalar verildi. Kumanyalar da altı günlüktü. İster bir günde, istersen altı günde tüket. Her kişinin istihkakı oydu. Daha sonra helikopterler geldi ve helikopterlere bindirilerek Kıbrıs'a götürüldük. Kıbrıs'a vardığımızda, yer yerinden oynuyordu. Kıbrıs sallanıyordu. Havadan, karadan, denizden, her taraftan ateş vardı. Top, tank, tüfek, başını kaldıracak bir anın bile yoktu. Son derece zor ve sıkıntılıydı. Oraları bilmediğimiz için de özellikle de iki üç gün büyük zorluklar yaşadık. Oradaki mücahitleri, bizim birliklere dağıttılar ve o mücahitler bizlere yerleri tanıma konusunda yardımcı oldular. Biz, Girne'den başlayıp, ikinci harekât başlamadan Maraş Bölgesi' ne vardık.

Harekât esnasında büyük zorluklar yaşandı, herkes yaşadı. Başımızı kaldıracak bir hal bile yoktu. Birde bizim alay gizli alaydı. Biz harekâtın dördüncü gününde Maraş'a varmıştık, harekât esnasında iki kurşun bana isabet etmişti, biri miğferi sıyrıp geçmişti, diğeri de miğferi sıyrıp sırtımın üst omuz bölgesine saplanmıştı. Arkadaşlar, gözlerimin önünde omuzumdan kurşunu kasatura ile çıkardılar. Harekâtın üçüncü günü revire gitmiştim, pansuman yapmışlardı, dördüncü günü ise denize girmiştim. Yara şişince tekrar doktora gittim, doktor yaranın iyileşmekte olduğunu söyledi. Deniz suyunun o yarayı iyileştirmesindeki katkısını orada gördüm. Bir de şunu söylemeyi gerekli görüyorum. Bir yıl boyunca sıcak su görmedim.”

3.2.2. Gazi Enver Barut'un Karşılaştıkları

Gazi Enver Barut, 1953 Bingöl nüfusuna kayıtlı olup askerliğini Gaziantep - İslahiye'de yapmaktaydı. Kıbrıs Barış Harekâtı'nda görev almış önemli gazilerdendir. Kıbrıs'a nakil esnasında ve Kıbrıs'ta önemli anlara tanıklık etmiş ve mühim olayları yaşamıştır. Kendileri ile gerçekleştirilen görüşmede yaşadıklarını kendi meramından dinledik: “Gece saat üçte bir alarm ile savaşın olduğu söylendi. Silahlarımızı kuşanarak, askeri araçlarla hareket ettik. İslahiye'den Osmaniye'ye geçtik.

İntikal esnasında yol kenarında insanlar toplanmış bizleri alkışlıyor ve askerlere su ikramında bulunuyorlardı. Osmaniye'den de Ceyhan'a geçtik. Yakıt bittiği için de orada mola verdik. Yakıt ihtiyacını karşıladıktan sonra hareket ettik ve Adana'ya vardık. Orada da insanlar bizleri yol kenarında karşılamış ve bizlere su vermişlerdi. Adana'dan da Mersin'e geçtik. Mersin'de bir çamlığa girdik. Orada insanlar, bize su, yiyecek sebze meyve getiriyorlardı.

Mersin'de konaklarken bizim takım çavuşu, burada bir mektup yazacağını ve bunu buradaki siviller aracılığıyla memlekete göndereceğini söyledi. Sayın anneciğim, sayın babacığım diye yazıp sonrasını yazamıyordu. Kendisinin

den kalem kâğıdı alıp ben de sayın anneciğim ve babacığım, diye başladıktan sonra Kıbrıs'a gideceğimizi ve haklarını helal etmelerini yazdım. Mektubun tam adresini yazmadığım için mektubun eve ulaşması gecikmişti.

Akşamüstü çıkarma gemilerine bindik. O sırada komutanlar gelip selam verdi. Özcan diye bir Malatyalı arkadaşı, komutanlara, 'komutanlarım merak etmeyin inşallah kazanacağız,' dedi. Işık namına hiçbir şeye izin verilmiyordu. Elektrikler kesilmişti. O gece denizde bir fırtına vardı, bindiğimiz gemi su almaya başlamıştı. Bir panik havası hâkimdi. Komutanlarımızdan biri kimşenin kesinlikle suya atlamamasını, emretti. Rüzgâr da hafiflemişti. Rüzgârın hafiflemesi ile kurtarma gemisi gelerek bizi kurtardı. Kurtarma gemisiyle tekrar Mersin'e getirildik. Oradan başka bir gemiyle Kıbrıs'a götürüldük."

Gazi'nin anlatımında, üzerinde durulması gereken önemli bir nokta da çıkarmanın yapıldığı bölgedir. Diğer gazilerin de anlatımına bakıldığı zaman, üzerinde hassasiyetle durulması gereken harekâtın önemli anlarından. İskelesi olmayan Girne'den çıkarmanın yapılması, Rumlar açısından son derece şaşırtıcı olmuştur. Ancak yıllardan beri Girne ile Lefkoşa arasında yer alan Beşparmak Dağları'nda Rumların hazırladıkları mevziler olmuş, yine de buradan mukabelede bulunmuşlardır.

Gazi Enver Barut³⁵ devamla; "Girne' den yaptığımız çıkarma gece gerçekleşmişti. Bizler deniz tarafında iken Rumlar, Lefkoşa taraflarındaki dağlarda mevzilenmişti. İlk olarak bizler onlara göre daha dezavantajlı konumdaydık. Onlar o yüksek ve mevzilenmiş bölgeden bizi daha rahat vurabilirlerdi. Oradaki harekât esnasında o gece büyük bir çatışma oldu. Üç gün sürdü. Üç günün sonunda onları zorladık ve kaçmak zorunda kaldılar. Onlar kaçınca oralar bizim kontrolümüze geçti ve biz Lefkoşa tarafına geçtik. Lefkoşa'ya geçtiğimizde ateşkes emri geldi. Bir süre savaş durdu. Bu ilk harekât esnasında, oraları da bilmediğimiz için geceleri ağaçları bile düşman kuvvetleri sanıyorduk.

Rumlar, kaçarken dahi bazı binalarda pusu kurmuşlardı. Girne' de bir binanın önünde beş arkadaşımız bina içerisinde pusu kuran Rumlar tarafından şehit edildi.

Rum esirlerinden yaklaşık beş bin kişiyi Değirmenli Köyü'nde toplamıştık. Onlar da bizimkilerden yani Kıbrıslı Türklerden yaklaşık beş, altı bin kişiyi

35 Gazi Enver Barut ile 05.04.2016 tarihinde kendilerine ait mekânda yaptığımız görüşmede, harekâtın başlangıcından Kıbrıs Adası'na varışta önemli sıkıntıların yaşandığını özellikle de kendi intikal gemilerinin tutulduğu fırtınadan o kadar etkilenmişti ki Kocatepe zirhısının başına gelenin doğal bir benzerinin de kendi başlarına geldiğini aktarmıştır. Fırtınada dolayı geri döndüklerini ve başka bir gemiyle intikali gerçekleştirdiklerini söylemiştir.

esir almışlardı. Bizler gerçekten o esirlere çok iyi davranırken, Rumlar ise Kıbrıslı Türk esirleri güneşin önünde bekletmiş ve ağır hakaretler, işkenceler yapmıştı.”

3.2.3. Gazi Musa Budraç'ın Yüreklere Dokunan Hikâyesi

Gazi Musa Budraç, 1953 Bingöl Aşağıköy doğumlu olup, askerliğinin, acemi birliğini Çorum' da, usta birliğini de Bayburt'ta yerine getirmiştir. Bayburt'ta askerliğini ifa ederken Kıbrıs Barış Harekâtı'na katıldı. Kıbrıs Barış Harekâtı kararı aniden olmuş, gelen emirle Gazi Musa Budraç da buradan kara yoluyla bütün birliğiyle birlikte, harekâta katılmak adına Mersin'e doğru yol almışlardır.

Mersin'den gemiler ile Kıbrıs'a intikal edip Girne'den çıkarma yapmışlardı. Girne'den boğazdan yapılan çıkarmada bir uçaksavar görevlisi olarak görevini en iyi şekilde yerine getirmişti. Çatışma, savaş, havaların çok sıcak olması ve susuzluk kendini iyiden iyiye hissettirmiş olsa da onu en çok etkileyecek olay, takım komutanının şehadet haberi idi. Gazi Musa Budraç için bütün zorlukları unutturan bir haberdir.

Gazi Musa Budraç, Takım Komutanı Piyade Astsubay Ahmet Pekdemir'e³⁶ karşı büyük bir muhabbet beslemiş onu asla unutamamıştır. Ondan bahsederken gözlerinden süzülen damlalar, adeta bir annenin evladını, bir evladın annesini, kardeşin kardeşini kaybederken ki hüznü ve acıyı yansıtmaktaydı. Kırk iki yıl öncesinde yaşanmasına rağmen, duygulardaki o etki, yüreklerdeki o sızı hiç dinmemiş gibiydi.

Gazi Musa Budraç, Takım Komutanı Astsubay Ahmet Pekdemir, paraşütle atlarken Rumlar tarafından şehit edilmişti. Komutanının şehadeti, onu derinden etkilemiş ve çok uzun bir aradan sonra Kıbrıs'a düzenlenen ziyarette, kendisi de yer almıştı. Orada şehitlerin resimlerini görünce şunu diyecekti. “Bir de baktım ki takım komutanım, Ahmet Pekdemir karşımda duruyor.” Bunu söylerken gözyaşları süzülür ve kelimeler boğazında düğümleniyordu.

Gazi Musa Budraç'ın dilinden dökülenler, yüreğinden de damlamaktaydı. Komutanının resimlerini ilk gördüğünde de o kadar etkilenmiş ki, oradaki

36 Tarakçı, s. 197; Kıbrıs Barış Harekâtı Şehidleri listesinde 37 nolu şehid. Gazi Musa Budraç'ın Kıbrıs Barış Harekâtı Esnasında Şehit Olan Komutanı. Gazi Musa Budraç ile 25.05.2016 tarihinde görüşme yapılmış, kendilerinin komutanlarının şehadetinden son derece etkilendiği gözlemlenmiştir. Komutanlarından bahsettiklerinde uygulanmasına, kelimelerin boğazında düğümlenmesine bizzat şahit oldum. Kendileri de uçaksavar görevlisi ve kullanıcısı olarak harekâta katılmada bulunmuştur. Rumlara ait hava taarruzu söz konusu olmadığından kendilerinin harekât esnasında çok fazla ve hafızalarda kalacak bir sıkıntısı olmamıştır. Ancak en büyük üzüntüsünün komutanının şehadeti olduğunu aktarmıştır. Komutanının paraşütle atlarken şehit edildiğini aktarmış, bu durumun halen gözlerinin önünde dün gibi, bugün gibi canlı durduğunu söylemiştir.

görevliler, komutanının şehadetnamesinin bir örneğini kendisine bir hatıra olarak vermiştir. Verilen bu hediyeyi, müstesna bir şekilde muhafaza ediyor, ona olan muhabbetini en içten kelimelerle haykırıyordu.

3.2.4. Gazi Selahattin Buğu'nun Harekâta Katılımı ve Karşılaştıkları

Gazi Selahattin Buğu ile yaptığımız görüşmede, kendileri 1953 Bingöl merkeze bağlı Kılçadır Köyü doğumlu olduğunu ve askerlik görevini de Ankara-Mamak' ta ifa ederken Kıbrıs Barış Harekâtı'na katıldığını ifade etmiştir. Selahattin Buğu, İkinci Barış Harekâtı'na katılmış gazilerdendir. Harekâta nasıl katıldığını ve Harekât esnasında yaşadıklarını bizzat aktarmıştır.

Gazi Selahattin Buğu, "Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılmadan önce, askerliğimi ifa ettiğim mekân olan Mamak'ta iken bir yakın köylüm beni ziyarete gelmişti. İzinli olarak Ankara'da bir akrabama misafiriğe gitmişim. Birkaç gün sonra nizamiyeye döndüğümde, bazı hazırlıkların yapıldığını gördüm. Yapılan hazırlıkların Kıbrıs'a olduğunu öğrenince, kendim de tank şoförü olarak hazırlıklara başladım. Gerekli yüklemeleri yaptıktan sonra, tren yolu ile İskenderun Taşucu'na gittik. Bir gün orada kaldıktan sonra oradan da Mersin'e vardık. Yollarda geçerken özellikle de Konya halkının Mehmetçiğe olan ilgisi ve yardımseverliği görülmeye değerdi. Hiç bir zaman aklımdan çıkmayacak bir an ve halk olarak kalmıştır. Askerlere lazım olabilecek el feneri, kâğıt, zarf ve bisküvi gibi eşya ve yiyecekleri veriyorlardı.

Mersin'den de gemiler ile Girne'ye vardık. İlk harekâta katılmadığımızdan dolayı Ada'ya ayak bastığımızda, sükûnet hâkimdi. Gemiler tam kıyıya varamadan gemilerden tankları indirdiğimiz için, gemilerden indirilen tanklar, gemileri birkaç metre geri getirmekteydi. Bu durum bizler için sıkıntılı da olsa atlatmayı başardık.³⁷

İlk olarak boğazı geçerek Lefkoşa taraflarındaki Değirmenli Köyü'ne vardık. Lefkoşa taraflarında iken Ağustos'un on dördü gibi, ya tam barış olacaktı veya harekât yine başlayacaktı. Saat dört civarında uçaklarımız havalarda görününce, harekâtın başlayacağını anladık. Saat altı civarlarında da ikinci harekât başladı. Üç gün süren bu harekâta, Rum kuvvetlerinin geri püskürtülmesini sağladık. Püskürtmeden sonra, Rumlarla aramıza barış gücü askerleri girdi. Barış gücü askerleri aramızda olduğu bir anda Lefke taraflarında bir sıkıntının yaşandığını haber aldık. Hemen yönümüzü Lefke'ye

37 Gazi'nin bu anlatımından da Girne'de iskele olmadığını göstermektedir. Girne'den yapılan bu çıkarma türlü zorluklarla karşılaşılsa da harekâtın kısa sürede başarıya ulaşmasında önemli bir işlev gördüğünü göstermesi bakımından önemlidir.

çevirdik. Beş altı saat içerisinde Lefke'yi de düşman işgalinden kurtarmayı başardık.³⁸

Unutamadığım anlar ve olaylar arasında Lefke'ye vardığımızda, Lefke'de erkekler Rumlar tarafından esir alındığı için sadece kadınlar bulunmaktaydı. Tanklar üzerinde Türk bayraklarını gören o kadınlar, sevinçten kimileri kendilerini yerlere atıyor, kimisi de bayılıyordu. Bu an, son derece bizi duygulandırmıştı.

Bir de benim için son derece önemli bir konu daha vardır ki o da Ankara'da askerlik yaparken üzerime bir tank zimmetlenmişti. Zimmetlenen tank ikide bir bozuluyordu. Ancak aynı tank ile Kıbrıs'ta görev yaptım. Orada hiçbir aksaklığımı, arızasını görmedim. Komutanım Naci Tim'e bu durumu sorduğumda, "oğlum bu Allah'ın yardımudur", demişti.

3.2.5. Gazi Ahmet Aybek'in Yaşadıkları ve Enosisçi Rumların Yaşattıkları Mezalim

Gazi Ahmet Aybek'in yaşadıklarını ve şahit olduklarını kendisinden dinleyelim:

"Ben Ahmet Aybek. 1954 Bingöl doğumlu Kıbrıs gazisiyim. Askerliğimin yirmi bir gününü Manisa'da, üç ayını İzmir' de yirmi günü de Ankara Mamak'ta yaptım. Ankara-Mamak'ta askerlik görevini yerine getirirken, ilk başlarda Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan haberinin olmadığını, daha sonra bir tatbikatın olduğu söylendi. Bundan dolayı da sabaha kadar bizlere araçlara malzeme yükleniminde bulunuldu. Yükleme bittikten sonra her araca komutanın emriyle beşer asker bindirildik. Ankara'nın içine vardığımızda ise yolların kenarlarında, pencerelerden bizleri alkışlayan, ellerini sallayan kalabalıklarla karşılaştık. Her tarafta Türk bayrakları dalgalandırılıyordu. Tam burada Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılacağımızı öğrendim. Burada başçavuşumuz, bizlere Kıbrıs'a gideceğimizi söyledi.

Ankara'dan çıktıktan sonra Konya'ya vardığımızda, Konya halkının bizlere karşı olan o ilgisini asla unutmam, unutmakta mümkün değildir. Kıbrıs bizimdir, zafer bizimdir, sedalarının yanında askerlere olan yardımları ellerinde avuçlarında neler varsa arabaların içine atmaları son derece görülmeye değdi. Bizleri de son derece etkilemişti.

Mersin'e vardığımızda orada sekiz vinç, erzakları gemilere yüklüyordu. On bin asker burada gemilere biniyordu. Çok büyük bir gemiyle yola çıktık. De-

38 Gazi Selahattin Buğu ile 20.09.2016 tarihinde görüşme yapılmıştır. Gazi Selahattin Buğu'nun bahsettiği bu gelişme dönemin gazetelerine de yansımıştır. Ağustos 1974 tarihinde altı saat için ateşkesin bozulduğuna dair manşetler atılmıştır. *Milliyet*, 19 Ağustos 1974.

niz yolu üzerinde bizim gemiye tuzak kuran bir hücum botu yakalanmıştı. İçerisinden yirmi sekiz asker çıkarılmıştı. Ayrıca üzerine yerleştirilmiş bir top da bulunmaktaydı. Eğer bu hücum botu bizim gemimize zarar verseydi, son derece sıkıntılı anlar yaşanacaktı. Allah'a şükür o bot ele geçirildi.

Birinci Harekâta yüklemeyen dolayı geciktik. İkinci Harekâta ise on bin kişiden oluşan askeri birlikle Girne'den giriş yaptık. Sabah altı sularında Girne'ye vardık. Oraya vardığımızda da neler görelim. Türk uçaklarının altı dakika süren bombardımanı ile oralar, tamamen Rumlardan temizlenmişti. Altı dakika daha sürseydi, belki bütün Kıbrıs'ı alırdık. Türk uçakları ilk olarak saman dolu çuvalları bırakıyor. Rum askerleri bunları paraşütle inen asker olarak zannedip ateş ediyor ve bununla Türk uçakları Rum mevzilerini belirleyip kısa sürede yerle bir ediyordu. Diğer taraftan da paraşütle askerler güvenle iniyordu. Görev yaptığımız bu bölgelerde Rum mevzilerini görünce şunu düşünüyorduk. Bunlar on yıllardan beri bu hazırlıkları yapıyorlardı. Mevzileri çok katlı, çok odalı ve çok gizli bir şekilde yapılmıştı. Mevzilerin üzerinde kaygan bir kapak, kapağın üzerine serilmiş toprak üstünde diz boyu kadar uzanmış çayırılar, Rumların hazırlıklarının çok öncesine dayandığını gösteriyordu.

Rumların mezalimi karşısında mücadele eden Kıbrıslı mücahitler de çok cesurdu. Tek bir kurşunları bile kalsa kesinlikle teslim olmuyorlardı. Bizim tek bir askerimiz, Rumlardan yirmi kişiyi esir alıyordu. Bizim bir kişimiz Rumların yirmi kişisine denk gelmekteydi adeta. Bizim mevziler daha çok yükseklerde iken, Rum mevzileri daha çok düzlüklerde yer alıyordu.

Esir aldığımız Rumların bir kısmını Türkiye'ye gönderiyorduk. Bir kısmı da gözetimimiz altındaydı. Bizler Rumlara son derece iyi davranır, hatta Rum esirleri çarşıya götürüp alışverişlerini yapmalarını sağlıyorduk. Rumların elindeki Türk esirleri ise büyük işkencelere tabi tutulmuş, ne banyo ne temizlik yapmalarına imkân verilmiyordu. Benim karşılaştığım Kıbrıslı Türk esirlerin saçlarının çok uzaması kokuşmaları ne tür muameleyle karşılaştıklarını gösteriyordu.³⁹

39 Gazi Ahmet Aybek ile 06.09.2016 tarihinde çalıştıkları iş yerinde yaptığım görüşmede, özellikle de Rum ve Türk esirlerin rehin olarak tutuldukları dönemde yaşadıklarını kıyaslayarak anlatması dikkat çekici olmuştur. Diğer gazilerimizle de yaptığımız görüşmelerde, (hemen hemen tüm görüşme yaptığım gaziler) aynı konuya temas etmişlerdir. Esir alınan Rumlara kendilerinin son derece insani ve vicdani davrandıklarını temizliklerinden tutun alışverişlerine kadar her şeyleriyle ilgilendiklerini vurgulamıştır. Ancak Rumlar tarafından esir alınan Kıbrıslı Türkler ise güneş önünde açık alanda bırakılma, temizlik, barınma gibi konularda son derece sıkıntı ve insani olmayan muamelelerle karşılaştıklarını vurgulamıştır. Gazi Ramazan Çıkaray ile yaptığım görüşmede kendileri de aynı duruma değinmişlerdir. Gazi Ramazan Çıkaray ile 04.04.2016 tarihinde görüşülmüştür.

Unutamayacağım bir olay ise Rumlar, bir ormanda bir Türkü diri diri bir çam ağacına, çarpmıha gerilme gibi çivilemişlerdi. Bu olayı gözlerimle gördüm ve çok etkilenmiştim. Bu olay oradaki insanların Rumlar tarafından nasıl bir zulme uğradıklarını hatırlatıyordu.”

3.2.6. Gazi Haydar Alpagu ve Karşılaştığı Kahramanlık

Gazi Haydar Alpagu’yu da kendisinden dinleyelim: “1954 Bingöl doğumluyum. Askerliğimi Gaziantep’te yaparken Kıbrıs Barış Harekâtı’nda görev aldım. Bizim birlik, harekât için hazırlık yaptığında o gün ayağım bir kaza neticesinde şişmişti. Buna rağmen ben de harekât içerisinde yer aldım. Osmaniye üzerinden Mersin’e vardık. Orada komutanlarımdan olan asteğmen, ‘bu ayağınla sen harekâta katılamazsın’, dedi. Ben de, “kesinlikle ben de geleceğim, bu seferde yer alacağım, ayağım şişmiş olsa da gönüllü olarak katılmak istiyorum, dedim ve katıldım. Mersin Limanı’ndan helikopterler ile Kıbrıs’a doğru intikal ettik. Ben İkinci Harekâta katıldım. Helikopterler bizi Beşparmak Dağları civarına bırakmıştı. Buradan sürekli yer değiştirerek mevzileniyorduk. İki gün süren savaş sonucunda ateşkes ilan edildi. Ateşkes sürecinde bizler de sürekli oradaki köyleri geziyorduk. Belirli aralıklarla mevziler kazıyor, en sonunda Doğançılar ve Cihangir Köyü’nde durduk. Bazı anlarda zorluklarla karşılaştık. İkinci harekatta saat 06:30’da bir taarruza uğradık. Bu taarruzda bizi sıkıştırmışlardı. Biz tankçı birliğinden yardım istedik, tanklar gelip önümüze geçince öylelikle Rumları def edip peşlerine düştük. O gün hiç kahvaltı bile yapmadan savaştık, akşam saatlerinde ancak kahvaltımızı yapabildik.”

Başından geçen ve asla unutamayacağım bir an yaşadın mı sorusuna; “özellikle de Mardinli bir Astsubay olan Nesimi Öztekin’i unutmadığımı söylüyor. Doğançıl Köyü’nün karşısına gittik. Bir çakıl fabrikasının önünde mevzilenmiş iken çakıl fabrikasının içerisinden bize pusu kuran Rumlar tarafından ateş açıldı. Nesimi Astsubay⁴⁰ tek başına o fabrikanın içerisine girerek bir müddet sonra bize pusu kuran dört Rum’u önüne katıp getirmişti. Ben hayatımda onun kadar cesur bir insan görmedim.” demiştir.

Sonuç

Kıbrıs Barış Harekâtı iki harekât şeklinde gerçekleşmiş ve bu harekât 20. Yüzyılın en önemli gelişmeleri arasında yerini almıştır. Ortadoğu’da Af-

40 Gazi Haydar Alpagu, ile 20.05.2016 tarihinde yaptığımız görüşmede Astsubay Nesimi Öztekin’i anlatırken üzerinde bulunan o heyecan halen o olayı ve o anı yaşar gibi bir izlenim uyandırmaktaydı. Aslında Gazi Haydar Alpagu, Kıbrıs Barış Harekâtı’nda geçirdiği bir kaza neticesinde ayağının aksaması, gönüllü olarak birliklerin içerisinde yer alması, yaşadıkları üzerindeki heyecanı hiç de yitirmemesini sağlamıştı. Yaşanılanları o kadar içten ve bir o kadar da dikkatle anlatmaktaydı.

rika'da, Uzakdoğu Asya'da, Afrika'da yaşanan zulümlerin bir benzeri Kıbrıs'ta yaşanmaktaydı. Kıbrıs'ın bir Türkiye'si olduğu için Kıbrıs'taki o meza-lim muhtelif coğrafyalardaki gibi uzun değil, sınırlı olmuştur.

Üzerinde sorunların yaşandığı coğrafyaların büyük bir kısmına batı dün-yası hâkim olduktan sonra sıkıntılar baş göstermiştir. Özellikle de İngilizlerin hâkim olduğu birçok bölge buna şahitlik etmektedir. Hindistan, Mısır, Filis-tin, Irak bunlardan sadece bir kısmıdır.

Kıbrıs'ta 1878'den sonra geçici olarak İngilizlere bırakılmış ancak İngiliz-ler bir daha oradan çıkmamışlardır. Oradan çıkmadıkları gibi bir sorunlar yumağına dönüştürmüşlerdir. 1914'te tek taraflı olarak ilhak ettiğini bildir-miş, 1923 Lozan Antlaşması ile de Kıbrıs'ın kendilerine ait olduğunu Türk tarafına kabul ettirmiştir. 1923 ile 1950 yılları arasında Ada'dan Türk nüfus göç ettirilerek demografik yapısında Rumlar lehinde değişikliklerin yaşan-masına yol açılmıştır. 1947'den sonra ise Ada'da Rumlar Enosis faaliyetle-ri çerçevesinde harekete geçmiş, zaman geçtikçe sıkıntı katmerleşmiştir. İlk olarak İngilizlere karşı gibi gözükken Rumlar, İngilizlerin kurdukları planlarla oklarını Türklere çevirmişlerdir. Müslüman Türklere karşı baskı ve şiddet artmış, katliamlar gerçekleşmiştir.

Zürih ve Londra Konferansları ile gerçekleşen antlaşmalar neticesinde 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuş olsa bile Rumlar belli bir süre sonra yeniden tedhiş faaliyetlerine başlamıştır. 1963 ile 1967 yıllarında Müs-lüman Türk köylerinde gerçekleşen katliamlar, dünya kamuoyunda da yankı bulmuştur. Bunun üzerine Türkiye, Ada'ya harekât düzenlemek istemiş, an-cak ABD'nin baskısı ve diplomatik girişimleri neticesinde vazgeçmiştir.

1974'ün 15 Temmuz'unda EOKA'cı Nicos Sampson'un Makarios'a darbe-si, Türkiye'yi harekete geçirmiş ve müdahale kaçınılmaz olmuştur. 20 Tem-muz 1974'te başlayan harekât, birinci ve ikinci olmak üzere toplamda altı günle sınırlı olmuştur. Birinci Harekât sonrası gerçekleşen Birinci ve İkinci Cenevre Görüşmelerinde bir netice alınmayınca 14 Ağustos 1974'te, İkinci Harekât başlamış ve üç günün sonunda nihayete ermiştir.

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı esnasında yaşananlar ve yaşanabilecekler de Bingöllü Kıbrıs gazilerinin dilinden aktarılmış, belgeler de incelendiğin-de birebir örtüştüğü gözlemlenmiştir. Harekât sonrasında da her ne kadar uluslara arası baskı oluşturulmaya çalışılmışsa da ilk olarak Kıbrıs Federe Cumhuriyeti, daha sonra da Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurulmuştur.

Kıbrıs meselesi günümüzde de etkisini sürdüren bir sorun olmaya devam etmiştir. Üzerinde değişik planlar hazırlanmış olsa bile, çözümü konusunda

siyasi güç dengeleri değişmediği sürece, selamete ve salahiyyete ulaşması da zor gözükmektedir.

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'na Türkiye'nin bütün illerinden katılanlar olduğu gibi Bingöl ilimizden de yüzlerce asker, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'ndaki yerini almıştır. Barış harekâtından haberdar olmaları, katılımda bulunmaları, yaşadıkları üzerine onlarla yapılan görüşmeler neticesinde anlattıkları, son derece önem teşkil etmiştir. O günün şartlarında, sıcak mevsiminde, belki de imkânsızlıklar içerisinde yaşadıkları ve bu yaşamları üzerinden uzun süreler geçmiş olsa da gazilerimizin anlatımları esnasında yaşananlardan ne kadar etkilendiklerine şahitlik etmemiz, harekâtın ehemmiyetini gözler önüne sermiştir.

Aynı şekilde, Ada üzerinde Kıbrıslı mücahitlerin yaşadıkları baskı ve zulüm karşısında tek yolunu gözledikleri ülkenin Türkiye olması, harekâtı bir o kadar da anlamlı kılmıştır. Zulüm ve baskı altında inleyen bir toplumun imdadına yetişen bir harekâtın içerisinde yer almak, gazilerimizi farklı kılmış, bu durum onlar için ayrı bir heyecan olmuştur.

Kıbrıs Barış Harekâtı'nda gazilerin yaşadıkları ile genel bir mukayeseye gidildiği zaman, arada birebir benzerliklerin olduğu görülmüştür. Bu harekât esnasında yer alan gazilerimizin çektikleri sıkıntılara istinaden onlara karşı bireysel ve toplumsal anlamda tazimde bulunmak, bir vefa borcu olmuştur.

Kaynakça

- Apuhan, Ferhat, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Bingöllü Kıbrıs Gazileri, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Van 2017.
- Armaoğlu, Fahir *20. Yüzyıl Siyasi Tarih*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2004.
- BCA, 030.01..64.394.29 numaralı belge.
- BCA, 030.01.00.00.64.394.29 Numaralı kayıtlı belge.
- BCA, 030.18.01..178.34.3 Numaralı belge. Dosya Numarası: 105-4/846, sa.3199
- BCA, 030.01..16.89.10. nolu belge
- BCA, 030.02.317.47.8,numaralı belge. 19.11.1967 tarihli Bakanlar Kurulu Kararnamesi.
- BCA, 030.18.01.02.317.47.8. numaralı ve 19.07.1974 tarihli arşiv belgesi.
- Belazuri, *Fütuhu'l Buldan* (Çev. Mustafa Fayda), Siyer Yayınları, İstanbul 2013.
- Bingöl Muharip Gaziler Derneği Arşivi
- Bingöl Muharip Gaziler Derneği Başkanı Ziya Yener ile 20.12.2015'te yapılan görüşme.
- Birand, Mehmet Ali, Kıbrıs'ın Elli Yılı, Belgefilm.
- Bişhak Arşivi
- Demirkent, Işın, "Kıbrıs", *DİA*, c. XXV, Ankara 2002, s. 371-372.

- Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü*, CA, 15 Aralık 1949, 521 numaralı belge.
- Erim, Nihat, *Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs*, Ankara 1975.
- Gazi Ahmet Ateş ile 29.10.2016 tarihinde yapılan görüşme.
- Gazi Ahmet Aybek, ile 06.09.2016 tarihinde yapılan görüşme.
- Gazi Ahmet Bakır ile 22.09.2016 tarihinde yapılan görüşme
- Gazi Bahattin Taşkıran ile 29.10.2016 tarihinde yapılan görüşme.
- Gazi Enver Barut ile 05.04.2016 tarihinde yapılan görüşme.
- Gazi Gıyasettin Kızıl, ile 06.09.2016 tarihinde görüşme
- Gazi Halil Bayram ile 10.05.2016 tarihinde yapılan görüşme.
- Gazi Haydar Alpagu ile 20.05.2016 tarihinde yapılan görüşme.
- Gazi Kazım Sudan, ile 07.04.2016 tarihinde yapılan görüşme.
- Gazi Muhyettin Çaparlar ile 29.10.2016 tarihinde görüşme.
- Gazi Musa Budraç ile 25.05.2016 tarihinde yapılan görüşme
- Gazi Rahmi Kayaokay ile 01.09.2016 tarihinde görüşme gerçekleşmiştir.
- Gazi Ramazan Çıkaray ile 04.04.2016 tarihinde görüşülmüştür.
- Gazi Saim Baysungur ile 11.05.2016 tarihinde yapılan görüşme.
- Gazi Selahattin Buğu ile 20.09.2016 tarihinde yapılan görüşme.
- Gürel, Şükrü, *Kıbrıs Tarihi(1878-1960) Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika*, II, Kaynak Yayınları İstanbul 1985.
- Gürsoy, Cevat Rüştü, *Kıbrıs'ın Coğrafi Konumu, Kıbrıs ve Türkler*, Ankara 1964.
- Hürriyet, 13 Ocak 1966.
- Hürriyet, 25 Şubat 1951.
- "Kıbrıs ", *Rehber Ansiklopedisi*, Türkiye Gazetesi Yayınları, İstanbul 1993, XI, s. 371
- Mahmud Celalleddin Paşa, *Mirat-ı Hakikat*, c. III, haz. İsmet Miroğlu, Bereket Yayınevi, İstanbul 1983.
- Milliyet, 19 Ağustos 1974.
- Sarıca, Murat - Teziç, Erdoğan - Eskiuyurt, Özer, *Kıbrıs Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul 1975.
- Serter, Vehbi Zeki, "Kıbrıs'ta 15 Temmuz 1974'te Düzenlenen Rum-Yunan Askeri Darbesi ve Mutlu Türk Barış Harekâtı'nın Başlaması (20 Temmuz 1974)", *Türk-Yunan İlişkileri Bildirileri*, Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Genel Kurmay Basımevi, Ankara 1986, s. 347.
- Tarakçı, Mustafa, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 1998.
- Toluner, Sevim, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, İstanbul, 1977 İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 253; 16 Temmuz 1974 günlük gazeteleri.
- Uçarol, Rifat, *Siyasi Tarih*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2000.

EKLER

Gazi Kazım SUDAN

Gazi Enver BARUT

Gazi HAYDAR ALPAGU

Gazi Musa BUDRAÇ

Gazi Ahmet AYBEK

Dönemin Gazete Manşetleri

Dönemin Gazeteleri

Gazi Musa Budraç'ın Komutanının Şehadetnamesi

Bingöllü Kıbrıs Gazilerimizden Bir Portre

BİNGÖL ARAŞTIRMALARI

DERGİSİ

THE JOURNAL OF BINGOL STUDIES

Yıl 3, Sayı 1, Temmuz 2016

ISSN: 1309-369X